journal of Future Cities vision
Summer 2026. Vol 7. Issue 26
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

Strategic Planning of Sister-City Relations with an Emphasis on Urban Diplomacy: A Case Study of Tehran Metropolis

Hashem Dadashpoor[*1], Mana Vahid Bafandeh [2], Mohammad Mehdi Panahi [3], Maede Dadashpoor [4]

1. Professor of urban and regional planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran.
2. PhD Candidate in Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
3. PhD Candidate in Urban Planning, Urban Planning Department, Faculty of Urban Planning, Faculty of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.
4. Master's student in Architecture, Faculty of Urban Planning, Faculty of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Research Paper

Article history:

Received: 2026/03/26

Accepted: 2026/02/07

Published online: 2026/07/28

Keywords:

City Diplomacy, Sister City Relationships, Strategic Planning, Urban Management, Tehran Metropolis.

Abstract

The expansion of globalization and the increasing complexity of urban governance have enhanced the role of cities in transnational interactions and have turned city diplomacy into an important instrument for developing intercity cooperation. In this context, sister-city relationships can facilitate knowledge transfer, economic and cultural cooperation, and the strengthening of cities' international standing. This study aimed to develop a strategic planning framework for Tehran's sister-city relationships, with an emphasis on city diplomacy. In terms of purpose, the research is applied, and in terms of approach, it adopts a mixed-methods and problem-oriented design. In the qualitative phase, semi-structured interviews were conducted with 25 experts, and the data were analyzed using thematic analysis, resulting in the identification of 17 key drivers. In the quantitative phase, the drivers were assessed in terms of their importance and uncertainty, and their interrelationships were analyzed using MICMAC. Subsequently, nine consistent scenarios were developed using Scenario Wizard. The findings indicated that strengthening urban paradiplomacy, ensuring continuity of interactions, reducing institutional and bureaucratic constraints, preserving the city's non-political identity, and shifting from symbolic relationships toward problem-oriented cooperation are among the key factors in achieving a desirable future for Tehran's sister-city relationships. Based on these findings, a vision and strategic orientations were formulated to enhance the effectiveness of these relationships.

Citation: Dadashpoor H, Vahid Bafandeh M, Mehdi Panahi M, Dadashpoor M. (2026). **Strategic Planning of Sister-City Relations with an Emphasis on Urban Diplomacy: A Case Study of Tehran Metropolis,** Journal of Future Cities vision, 7(26), 59-77.

© The Author(s). Publisher: Iranian Geographical Association

[*] **Corresponding author:** Hashem Dadashpoor, **Email:** h-dadashpoor@modares.ac.ir

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

journal of Future Cities vision
Summer 2026. Vol 7. Issue 26
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

Extended Abstract

Introduction

In recent decades, globalization and the growing complexity of urban governance have transformed cities into active actors in international affairs. In this context, city diplomacy has emerged as an important means of promoting transnational cooperation, enhancing cultural and economic exchange, and strengthening the international standing of cities. One of the most practical instruments of city diplomacy is sister-city relations, which can move beyond symbolic agreements and function as mechanisms for sustainable interaction, knowledge transfer, and urban cooperation. In Tehran, despite significant potential for using sister-city ties as a strategic tool, institutional barriers, centralized policymaking, and a largely symbolic approach have limited their effectiveness. Accordingly, this study seeks to develop a strategic planning model for Tehran's sister-city relations with an emphasis on city diplomacy.

Methodology

This study is applied in purpose and problem-oriented in nature. It adopts a mixed-method approach. In the first phase, qualitative data were collected through semi-structured interviews with 25 experts in city diplomacy, urban management, political science, and international relations. The interview data were then analyzed using thematic analysis. In the next phase, the extracted themes and key drivers were evaluated and prioritized through a five-point Likert-scale questionnaire completed by experts.

Results and Discussion

The findings indicate that experts do not regard sister-city relations merely as symbolic agreements; rather, they view them as a potential instrument of transnational urban governance. However, their effectiveness is strongly dependent on the institutional, legal, and geopolitical context. The study reveals a structural gap between Tehran is potential for city diplomacy and the constraints imposed by centralization, bureaucratic intervention, and the securitization of international urban action. Key strategic findings include the importance of preserving the municipality's non-political identity, promoting project-based urban economic diplomacy, reducing dependence on short-term or consumptive forms of cooperation, moving from bilateral relations toward multilateral urban networks and alliances, and professionalizing urban diplomats. The findings also emphasize that successful city diplomacy must be aligned with the city's broader spatial, economic, and governance planning.

Conclusion

The study concludes that sister-city relations can become an effective strategic instrument for Tehran if they are designed within a structured, forward-looking, and institutionalized planning framework. Rather than remaining symbolic, these relations can support international engagement, urban learning, economic cooperation, and the enhancement of Tehran's global position. Therefore, the article proposes a comprehensive strategic planning model that can help urban managers and policymakers use sister-city relations more effectively within the broader framework of city diplomacy. Furthermore, the findings highlight the importance of strengthening the institutional capacity of urban governance structures in order to implement effective city diplomacy strategies. Professionalizing urban diplomatic actors, improving coordination between municipal institutions and national authorities, and adopting project-based international cooperation can significantly increase the practical outcomes of sister-city partnerships. Finally, the study suggests that a long-term and strategic perspective is essential for transforming sister-city agreements into sustainable platforms for collaboration. By integrating city diplomacy with urban development planning and expanding participation in international urban networks, Tehran can better utilize global opportunities, enhance knowledge exchange, and reinforce its

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

journal of Future Cities vision
Summer 2026. Vol 7. Issue 26
ISSN (Print): 2783-0780- ISSN (Online): 2783-0780
Journal Homepage: https://www.jvfc.ir/

role as an influential metropolitan actor in transnational urban governance.

References

1. Abadi, Acuto, M. (2013). City leadership in global governance. Global Governance, 19(3), 481–498.
2. Acuto, M., & Rayner, S. (2016). City networks: Breaking gridlocks or forging (new) lock-ins? International Affairs, 92(5), 1147–1166.
3. Afzali, S. M., Shakor, A., & Khorrambakht, A. (2022). Designing a model of the impact of sister cities on urban development with emphasis on urban diplomacy and national development. Geography and Regional Planning, 12(4), 977–993. [In Persian]
4. Amini, M., Khalili, A., & Mofidi-Shemirani, S. M. (2022). Explaining the cognitive concept and presenting a model of urban diplomacy in city networks. Urban Planning Geography Research, 10(4), 135–158. [In Persian]
5. Asadi, R. (2019). A qualitative meta-analysis of studies on urban diplomacy in Iran. Regional Development Geography, 17(2), 315–340. [In Persian]
6. Asadi, R. (2020a). Developing strategies for the urban diplomacy of Mashhad with emphasis on Islamic countries. Urban Space Geography and Development, 7(2), 105–123. [In Persian]
7. Asadi, R. (2020b). Prioritizing Islamic countries in line with the goals of Mashhad's urban diplomacy. Political Geography Research, 5(19), 22–43. [In Persian]
8. Asadi, R., Rahnama, M., & Kharazmi, O. (2025). Analysis of challenges and needs of urban diplomacy in Mashhad metropolis. Urban Space Geography and Development, 12(2), 85–106. [In Persian]
9. Asgouyi Ars, A., Babaei Aghdam, F., Teimouri, I., & Hosseini, A. (2024). Meta-synthesis of urban diplomacy studies in Iran. Urban Economy and Planning, 5(4), 98–116. [In Persian]
10. Basirat, M., & Jalili, S. M. (2014). Analysis of opportunities and challenges of developing urban diplomacy in Tehran metropolis. Fine Arts – Architecture and Urbanism, 19(3), 53–66. [In Persian]
11. Dadashpour, H., Panahi, M. M., Vahidbafandeh, M., & Dadashpour, M. (2026). From symbolism to networkism in urban diplomacy: Recognizing the epistemic transformation and learning structures in sister city relations. Geography and Urban–Regional Planning, 16(58), 139–170. [In Persian]
12. Dehshiri, M., & Khorrami, M. (2018). Analyzing the position of urban diplomacy in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran. Foreign Policy, 32(1), 87–122. [In Persian]
13. Faraji, A., Babaei, H., & Rashidi, A. (2021). Analysis of urban diplomacy and development in the space of flows: A case study of Tehran. Urban Sustainable Development, 1(2), 29–44. [In Persian]
14. Hoseini-Nejat, S. M. (2011). Urban policy and urban diplomacy: From theory to experience. Social Sciences Encyclopedia of Tarbiat Modares (Historical Sociology), 3(2). [In Persian]
15. Keshiri, H., Shirzad, H. R., Keshishian-Siraki, G., & Khodaverdi, H. (2024). Multilevel governance as a platform for developing urban diplomacy. Political Geography Research, 9(33), 110–130. [In Persian]
16. Khosravi, A., Ahmadi, H., & Zakarian, M. (2022). A combined model of factors affecting successful urban diplomacy in Isfahan city. Geography and Regional Planning, 12(4), 1167–1186. [In Persian]

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

نوع مقاله: پژوهشی

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
www.jvfc.ir
دوره هفتم، شماره دوم، پیاپی (۲۶)، پاییز ۱۴۰۵
صص ۷۷-۵۹

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
Future Cities Vision

برنامه‌ریزی راهبردی روابط خواهرخواندگی با تأکید بر دیپلماسی شهری: مطالعه موردی کلان‌شهر تهران[۱]

هاشم داداش‌پور: استاد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای دانشکدهٔ هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس[۲].
مانا وحیدبافنده: دانشجوی دکتری گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
محمدمهدی پناهی: دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده شهرسازی، دانشکدگان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
مائده داداش‌پور: دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکدگان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۱۱

چکیده

گسترش جهانی‌شدن و پیچیده‌تر شدن حکمرانی شهری، نقش شهرها را در تعاملات فراملی افزایش داده و دیپلماسی شهری را به یکی از ابزارهای مهم توسعه همکاری‌های بین‌شهری تبدیل کرده است. در این میان، روابط خواهرخواندگی می‌تواند زمینه انتقال دانش، همکاری اقتصادی و فرهنگی و تقویت جایگاه بین‌المللی شهرها را فراهم سازد. پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی برنامه‌ریزی راهبردی روابط خواهرخواندگی تهران با تأکید بر دیپلماسی شهری انجام شد. پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر رویکرد، آمیخته و مسئله‌محور است. در مرحله کیفی، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۵ نفر از خبرگان انجام و داده‌ها با روش تحلیل مضمون بررسی شد که به شناسایی ۱۷ پیشران انجامید. در مرحله کمی، پیشران‌ها از نظر اهمیت و عدم‌قطعیت ارزیابی و روابط متقابل آنها با استفاده از MICMAC تحلیل شد. سپس با بهره‌گیری از Scenario Wizard، ۹ سناریوی سازگار استخراج شد. نتایج نشان داد تقویت پارادیپلماسی شهری، استمرار تعاملات، کاهش محدودیت‌های نهادی و بروکراتیک، حفظ هویت غیرسیاسی شهر و گذار از روابط نمادین به همکاری‌های مسئله‌محور، از عوامل اصلی تحقق آینده مطلوب روابط خواهرخواندگی تهران هستند. بر این اساس، چشم‌انداز و جهت‌گیری‌های راهبردی برای ارتقای کارآمدی این روابط تدوین شد.

واژگان کلیدی: دیپلماسی شهری، روابط خواهرخواندگی، برنامه‌ریزی راهبردی، کلان‌شهر تهران.

مقدمه

در دهه‌های اخیر، تحولات ناشی از جهانی‌شدن، تمرکززدایی، رشد شبکه‌های فراملی و پیچیده‌تر شدن مسائل شهری، جایگاه شهرها را از واحدهایی صرفاً خدماتی و اداری به کنشگرانی مؤثر در عرصه روابط بین‌الملل ارتقا داده است. در چنین

---

۱. این مقاله مستخرج از پروژه‌ای با عنوان "طراحی الگوی برنامه‌ریزی راهبردی کلان‌شهر تهران به منظور استفاده از ظرفیت خواهرخواندگی شهرها" در مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران است که در سال ۱۴۰۴ انجام شده است.

۲. **مسئول مقاله:** h-dadashpoor@modares.ac.ir

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

شرایطی، مفهوم دیپلماسی شهری به‌عنوان یکی از ابعاد نوین حکمرانی چندسطحی، مورد توجه فزاینده قرار گرفته است؛ به‌گونه‌ای که شهرها از طریق تعاملات بین‌المللی، شبکه‌سازی، همکاری‌های نهادی و برقراری پیوندهای پایدار با سایر شهرها، می‌کوشند منافع اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و مدیریتی خود را تأمین و تقویت کنند (Acuto, 2013, p. 481; Nijman, 2016, p. 216). در این میان، روابط خواهرخواندگی یکی از شناخته‌شده‌ترین و باسابقه‌ترین ابزارهای دیپلماسی شهری است که در ابتدا بیشتر با اهداف فرهنگی، ایجاد تفاهم و تقویت صلح میان جوامع شکل گرفت، اما به‌تدریج کارکردهای گسترده‌تری در زمینه همکاری‌های اقتصادی و تبادل تجربه میان شهرها پیدا کرد (Clarke, 2011, p. 117; Zelinsky, 1991, p. 3). امروزه، روابط خواهرخواندگی دیگر صرفاً به‌عنوان توافق‌هایی نمادین تلقی نمی‌شوند، بلکه می‌توانند بستری برای یادگیری، انتقال دانش و تجربه، توسعه ظرفیت‌های نهادی و گسترش شبکه‌های همکاری بین‌شهری فراهم آورند (داداش‌پور و همکاران، ۱۴۰۵؛ اسدی، ۱۳۹۸).

در این چارچوب، کلانشهر تهران به‌عنوان پایتخت سیاسی و یکی از مهم‌ترین کانون‌های جمعیتی، اقتصادی و مدیریتی ایران، از ظرفیت بالایی برای بهره‌گیری از دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی برخوردار است؛ اما بهره‌برداری از این ظرفیت، مستلزم فهمی عمیق از منطق شکل‌گیری، کارکرد، موانع و پیامدهای این روابط در بستر خاص حکمرانی شهری تهران است. مسئله اصلی صرفاً وجود پیوندهای خواهرخواندگی نیست، بلکه فهم کارکرد واقعی این روابط در بستر کلانشهری پیچیده‌ای مانند تهران و شناسایی ظرفیت‌های مغفول و فرصت‌های راهبردی آن اهمیت دارد. همچنین، مقاله حاضر دیپلماسی شهری تهران را در پیوند با حکمرانی شهری و روابط بین‌المللی کلانشهری بررسی می‌کند و بر این نکته تأکید دارد که روابط خواهرخواندگی می‌توانند فراتر از سطح تشریفات و نمادگرایی، در خدمت ارتقای کارآمدی مدیریت شهری، توسعه تعاملات بین‌المللی و تقویت جایگاه تهران در عرصه شهری جهانی قرار گیرند. از این منظر، پرداختن به الگوی برنامه‌ریزی راهبردی خواهرخواندگی تهران نه‌تنها یک ضرورت علمی برای توسعه ادبیات دیپلماسی شهری در ایران است، بلکه از حیث سیاست‌گذاری و تصمیم‌سازی شهری نیز اهمیتی ویژه دارد.

ضرورت پرداختن به این موضوع در مورد تهران از آنجا ناشی می‌شود که تعدد توافق‌های خواهرخواندگی، به‌تنهایی تضمین‌کننده شکل‌گیری همکاری‌های مؤثر و پایدار نیست و در صورت فقدان برنامه‌ریزی راهبردی، سازوکار پیگیری و انطباق با تحولات نهادی و ژئوپلیتیکی، بخش مهمی از ظرفیت این روابط در سطح توافق‌های نمادین باقی می‌ماند (Chen et al., 2026, p. 1; Ersavaş Kavanoz et al., 2024, p. 1). این وضعیت می‌تواند فرصت‌های مرتبط با انتقال دانش و تجربه مدیریت شهری، توسعه همکاری‌های اقتصادی، حضور مؤثرتر در شبکه‌های بین‌المللی شهرها و تقویت جایگاه فراملی تهران را محدود کند. از سوی دیگر، تأثیرپذیری روابط بین‌شهری از تحولات سیاسی، محدودیت‌های نهادی و تغییر شرایط بین‌المللی، برنامه‌ریزی بر مبنای وضعیت موجود را ناکافی می‌سازد. ازاین‌رو، شناسایی پیشران‌ها و عدم‌قطعیت‌های مؤثر و بررسی سناریوهای محتمل آینده، برای تبدیل روابط خواهرخواندگی تهران از مناسباتی عمدتاً نمادین به همکاری‌های هدفمند و پایدار، از ضرورت علمی و مدیریتی برخوردار است.

مطالعات داخلی نشان می‌دهد که ابعاد مختلف دیپلماسی شهری و روابط بین‌شهری در ایران از زوایای متفاوتی مورد توجه قرار گرفته است. بصیرت و جلیلی (۱۳۹۳، ص. ۵۳) فرصت‌ها و چالش‌های توسعه دیپلماسی شهری در کلان‌شهر تهران را بررسی کرده و بر وجود ظرفیت‌های قابل‌توجه در کنار محدودیت‌های نهادی و اجرایی تأکید کرده‌اند. فرجی و همکاران (۱۴۰۰، ص. ۲۹) نیز دیپلماسی شهری تهران را در چارچوب فضای جریان‌ها مورد تحلیل قرار داده‌اند. شکور و همکاران (۱۴۰۱، ص. ۹۷۷) تأثیر شهرهای خواهرخوانده بر توسعه شهری را با تأکید بر دیپلماسی شهری بررسی کرده‌اند و امیری و همکاران (۱۴۰۱، ص. ۱۳۵) به تبیین مفهوم و ارائه الگوی دیپلماسی شهری در شبکه‌های شهری پرداخته‌اند. در مطالعات جدیدتر، کشیری و همکاران (۱۴۰۳) نقش حکمرانی چندسطحی در توسعه دیپلماسی شهری، اسکویی ارس و همکاران (۱۴۰۳، ص. ۹۸) ساختار کلی مطالعات دیپلماسی شهری در ایران، رهنما و همکاران (۱۴۰۴، ص. ۸۵) چالش‌ها و نیازهای

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

دیپلماسی شهری در کلان‌شهر مشهد و داداش‌پور و همکاران (۱۴۰۵) گذار از نمادگرایی به شبکه‌گرایی و اهمیت یادگیری در روابط خواهرخواندگی را مورد توجه قرار داده‌اند.

در ادبیات بین‌المللی جدید نیز جهت‌گیری مطالعات از صرف شناسایی نقش بین‌المللی شهرها به سمت بررسی اثربخشی، شبکه‌سازی، پیامدهای اقتصادی و پایداری همکاری‌های بین‌شهری حرکت کرده است. Ersavaş Kavanoz et al. (2024, p. 1) با بررسی فعالیت‌های دیپلماسی شهری کلان‌شهرها، بر ضرورت برخورداری شهرها از راهبرد مشخص و پیوند فعالیت‌های بین‌المللی با نیازها و منافع محلی تأکید کرده‌اند. Desille and Lacroix (۲۰۲۵) نشان داده‌اند که مشارکت در شبکه‌های فراملی می‌تواند ظرفیت کنشگری بین‌المللی شهرها را افزایش دهد، هرچند این فرایند همچنان تحت تأثیر روابط میان سطوح ملی و محلی قرار دارد. He et al. (۲۰۲۵) نیز با مطالعه توافقات خواهرخواندگی بین‌المللی، رابطه مثبت توسعه این روابط با جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را نشان داده‌اند. در همین راستا، Chen et al. (2026, p. 1) با مطالعه رابطه خواهرخواندگی منچستر و ووهان، بر اهمیت اعتماد، اهداف مشترک و روابط پایدار در تبدیل خواهرخواندگی به یک مشارکت راهبردی و سازگار با تحولات ژئوپلیتیکی تأکید کرده‌اند.

با وجود این دستاوردها، مرور مطالعات نشان می‌دهد که بخش قابل‌توجهی از پژوهش‌های داخلی بر تبیین مفهوم دیپلماسی شهری، شناسایی فرصت‌ها و موانع، حکمرانی چندسطحی یا ارزیابی کلی روابط خواهرخواندگی متمرکز بوده‌اند و در مجموعه مطالعات بررسی‌شده، پیوند نظام‌مند میان «روابط خواهرخواندگی تهران»، «شناسایی و تحلیل پیشران‌های آینده»، «عدم‌قطعیت‌های راهبردی» و «تدوین سناریوهای آینده» کمتر مورد توجه قرار گرفته است. تمایز پژوهش حاضر در آن است که روابط خواهرخواندگی تهران را صرفاً از منظر وضعیت موجود بررسی نمی‌کند، بلکه با ترکیب تحلیل کیفی دیدگاه خبرگان، ارزیابی اهمیت و عدم‌قطعیت پیشران‌ها، تحلیل اثرات متقاطع و سناریونویسی، از مرحله آسیب‌شناسی فراتر رفته و به تدوین یک الگوی برنامه‌ریزی راهبردی و بسته‌های عملیاتی برای آینده این روابط می‌پردازد. ازاین‌رو، نوآوری پژوهش را می‌توان در تلفیق تحلیل نهادی دیپلماسی شهری با رویکرد آینده‌نگر و تبدیل نتایج حاصل از تحلیل پیشران‌ها و سناریوها به جهت‌گیری‌های راهبردی برای مدیریت روابط خواهرخواندگی تهران دانست.

بر این اساس، پژوهش حاضر می‌کوشد با تمرکز بر پیشران‌ها، الزامات و سناریوهای پیش‌روی روابط خواهرخواندگی تهران، الگویی راهبردی برای سامان‌دهی و ارتقای این روابط ارائه دهد. اهمیت این موضوع از آنجا ناشی می‌شود که موفقیت دیپلماسی شهری و همکاری‌های خواهرخواندگی نه صرفاً به امضای توافق‌نامه‌ها، بلکه به کیفیت برنامه‌ریزی، تداوم نهادی، تعریف منافع مشترک، ظرفیت شبکه‌سازی و توانایی انطباق با شرایط نهادی و ژئوپلیتیکی وابسته است (Acuto & Rayner, 2016, p. 1157; Chen et al., 2026, p. 1; Ersavaş Kavanoz et al., 2024, p. 1). بنابراین، مطالعه حاضر در پی آن است که با نگاهی فراتر از رویکردهای نمادین، روابط خواهرخواندگی تهران را به‌مثابه بخشی از راهبرد کلان دیپلماسی شهری و حکمرانی فراملی شهری تحلیل کرده و زمینه‌ای برای تدوین سیاست‌ها و اقدامات مؤثرتر در این حوزه فراهم آورد.

مبانی نظری

تحولات ناشی از جهانی‌شدن، تمرکززدایی و گسترش حکمرانی شبکه‌ای موجب شده است که نقش شهرها در نظام روابط بین‌الملل از جایگاه صرفاً محلی فراتر رود. در این چارچوب، شهرها نه‌تنها محل وقوع مسائل جهانی، بلکه به‌عنوان کنشگرانی برخوردار از ظرفیت نهادی برای مشارکت در فرایندهای حکمرانی فراملی مطرح شده‌اند. Acuto and Rayner (2016, p. 1147) نشان می‌دهند که شهرها از طریق شبکه‌سازی، همکاری، چانه‌زنی و مشارکت در سازوکارهای فراملی، به بخشی از معماری حکمرانی جهانی تبدیل شده‌اند. این تحول را می‌توان در چارچوب حکمرانی چندسطحی تبیین کرد؛ رویکردی که بر توزیع و تعامل قدرت میان سطوح محلی، منطقه‌ای، ملی و فراملی تأکید دارد و امکان ایفای نقش بازیگران فرومللی در فرایندهای سیاست‌گذاری را به رسمیت می‌شناسد. در همین زمینه، مطالعات جدید نیز نشان می‌دهد که دیپلماسی شهری بخشی از پدیده گسترده‌تر پارادیپلماسی است که از طریق آن حکومت‌های محلی می‌توانند در کنار دولت‌های ملی، برای

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

پیگیری منافع و پاسخ به مسائل مشترک وارد تعاملات بین‌المللی شوند (Matiaszczyk, 2025, p. 109). در مطالعات داخلی نیز بر نقش شبکه‌های بین‌المللی شهری در فراهم ساختن زمینه کنشگری فراملی مدیریت شهری تأکید شده است (امیری و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۱۳۶).

بر این مبنا، دیپلماسی شهری را می‌توان مجموعه‌ای از نهادها، فرایندها و کنش‌هایی دانست که از طریق آن شهرها و حکومت‌های محلی با بازیگران عرصه بین‌المللی ارتباط برقرار می‌کنند تا منافع، ظرفیت‌ها و اولویت‌های خود را پیگیری نمایند. این مفهوم از دیپلماسی رسمی دولت‌محور متمایز است، اما الزاماً در تعارض با آن قرار ندارد؛ بلکه می‌تواند در قالب رابطه‌ای مکمل عمل کند. در این چارچوب، شهرها از ابزارهایی مانند عضویت در شبکه‌های شهری، مشارکت در مجامع بین‌المللی، همکاری‌های فنی و تخصصی، دیپلماسی اقتصادی و روابط خواهرخواندگی برای توسعه تعاملات فراملی استفاده می‌کنند. Acuto and Rayner (2016, p. 1148) فعالیت شبکه‌ای شهرها را بخشی از دیپلماسی شهری می‌دانند که می‌تواند به توافق، همکاری، نهادسازی و کنش مشترک فرامرزی منجر شود. از این منظر، دیپلماسی شهری صرفاً فعالیتی تشریفاتی یا نمادین نیست، بلکه در صورت برخورداری از ظرفیت نهادی و راهبرد مشخص، می‌تواند به ابزاری برای یادگیری سیاستی، انتقال تجربه، دسترسی به منابع و تقویت موقعیت بین‌المللی شهر تبدیل شود.

یکی از مهم‌ترین و باسابقه‌ترین ابزارهای دیپلماسی شهری، روابط خواهرخواندگی است. خواهرخواندگی در شکل کلاسیک خود به ایجاد روابط نسبتاً رسمی و بلندمدت میان شهرهای واقع در کشورهای مختلف اشاره دارد و می‌تواند حوزه‌هایی مانند تعاملات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را دربر گیرد (Clarke, 2011, p. 115; Zelinsky, 1991, p. 1). با این حال، تحول دیپلماسی شهری موجب تغییر ماهیت این روابط شده است. Acuto and Rayner (2016, p. 1157) نشان می‌دهند که شبکه‌های سنتی خواهرخواندگی به‌تدریج از همکاری محدود شهر با شهر به سمت دیپلماسی گسترده‌تر شهری و تأکید بر راهبرد، ائتلاف‌سازی و همکاری با بازیگران متنوع حرکت کرده‌اند. ازاین‌رو، خواهرخواندگی را نمی‌توان صرفاً یک توافق رسمی میان دو شهرداری دانست، بلکه می‌توان آن را بستری نهادی برای ایجاد روابط پایدار، شبکه‌سازی و تعریف پروژه‌های مشترک قلمداد کرد.

در ادبیات جدید، این تحول با مفهوم «مشارکت راهبردی شهری» نیز توضیح داده شده است. بر این اساس، اثربخشی روابط خواهرخواندگی بیش از وجود یک توافق رسمی، به عواملی مانند ساختار همکاری، انعطاف‌پذیری، وجود اهداف و منافع مشترک، استمرار تعامل، اعتماد متقابل و توان سازگاری با تغییر شرایط وابسته است. Chen et al. (2026, p. 5) روابط خواهرخواندگی را در قالب مشارکت‌های راهبردی تبیین می‌کنند که در آنها چارچوب همکاری، منافع مشترک و انعطاف‌پذیری رابطه، امکان استمرار و انطباق همکاری را فراهم می‌سازد. این برداشت، تمایز مهمی میان «وجود رابطه خواهرخواندگی» و «کارآمدی رابطه خواهرخواندگی» ایجاد می‌کند؛ به این معنا که امضای توافق‌نامه به‌تنهایی نمی‌تواند نشان‌دهنده موفقیت رابطه باشد و کارآمدی آن به میزان تبدیل توافق رسمی به تعاملات مستمر، یادگیری، پروژه‌های مشترک و نتایج قابل ارزیابی وابسته است.

از این منظر، کیفیت نهادی دیپلماسی شهری یکی از عوامل تعیین‌کننده در کارآمدی روابط خواهرخواندگی محسوب می‌شود. مطالعات انجام‌شده درباره تهران نشان داده‌اند که با وجود برخورداری این شهر از فرصت‌هایی مانند روابط خواهرخواندگی، جایگاه ژئوپلیتیکی و امکان حضور در نهادهای بین‌المللی، محدودیت‌های سیاسی، فقدان چارچوب نهادی مناسب و ضعف زیرساخت‌های موردنیاز می‌تواند بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها را محدود سازد (بصیرت و جلیلی، ۱۳۹۳، ص. ۵۳). همچنین، در بررسی نظام مدیریت شهری تهران، عواملی نظیر محدودیت‌های ژئوپلیتیکی و ضعف برخی ظرفیت‌های مدیریت شهری از عوامل مؤثر بر ناکارآمدی دیپلماسی شهری شناسایی شده‌اند (سعید و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۱۶). مطالعات جدیدتر درباره ادبیات دیپلماسی شهری در ایران نیز نشان می‌دهد که وابستگی تصمیم‌گیری حکومت‌های محلی به سطح ملی و وجود خلأهای حقوقی و نهادی از جمله چالش‌های تکرارشونده این حوزه است (اسکویی ارس و همکاران، ۱۴۰۳، ص. ۹۹).

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

بنابراین، روابط خواهرخواندگی را باید در بستری گسترده‌تر از ساختار قدرت، ظرفیت سازمانی، هماهنگی میان سطوح حکمرانی و محیط سیاسی و ژئوپلیتیکی تحلیل کرد.

در کنار ظرفیت نهادی، برخورداری از راهبرد مشخص نیز شرط مهمی برای تبدیل فعالیت‌های بین‌المللی شهرها به نتایج ملموس است. بررسی فعالیت‌های دیپلماسی شهری کلان‌شهرها نشان داده است که اثربخشی این فعالیت‌ها مستلزم ارتباط میان اقدامات بین‌المللی شهر و نیازها و منافع واقعی آن است و بدون چنین جهت‌گیری‌ای، امکان پراکندگی و کم‌اثر شدن فعالیت‌های دیپلماتیک افزایش می‌یابد (Ersavaş Kavanoz et al., 2024, p. 1). در این معنا، برنامه‌ریزی راهبردی روابط خواهرخواندگی باید فراتر از انتخاب شهر شریک یا امضای تفاهم‌نامه باشد و موضوعاتی مانند تعیین اهداف همکاری، انتخاب حوزه‌های اولویت‌دار، شناسایی ظرفیت‌ها و محدودیت‌ها، تعریف سازوکار اجرایی، استمرار نهادی، ارزیابی نتایج و انطباق با تغییرات محیطی را دربر گیرد.

این مسئله هنگامی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که روابط بین‌شهری در محیطی متأثر از عدم‌قطعیت‌های سیاسی، اقتصادی، نهادی و ژئوپلیتیکی شکل می‌گیرند. شرایط سیاست خارجی، تحریم‌ها، تغییر اولویت‌های دولت‌ها، تحولات اقتصاد جهانی، تغییر مدیریت‌های شهری و ظهور شبکه‌ها و فناوری‌های جدید می‌توانند مسیر روابط بین‌شهری را تغییر دهند. ازاین‌رو، اتکا صرف به تحلیل وضعیت موجود برای برنامه‌ریزی بلندمدت روابط خواهرخواندگی کافی نیست و لازم است امکان شکل‌گیری آینده‌های متفاوت نیز مورد توجه قرار گیرد. در ادبیات آینده‌پژوهی، سناریوها بر اساس نوع پرسش درباره آینده به سه دسته کلی پیش‌بینانه، اکتشافی و هنجاری تقسیم می‌شوند؛ سناریوهای اکتشافی به‌طور مشخص در پی پاسخ به این پرسش‌اند که «چه چیزی می‌تواند رخ دهد؟» و امکان بررسی مسیرهای متفاوت تحول یک سیستم را فراهم می‌کنند (Börjeson et al., 2006, p. 725). این منطق با ماهیت روابط خواهرخواندگی که متأثر از مجموعه‌ای از عوامل درونی و بیرونی و عدم‌قطعیت‌های متقابل است، سازگاری دارد.

بر این اساس، چارچوب نظری پژوهش حاضر بر پیوند چهار مؤلفه استوار است: دیپلماسی شهری به‌عنوان بستر کلان کنشگری فراملی شهر؛ روابط خواهرخواندگی به‌عنوان یکی از سازوکارهای نهادی این دیپلماسی؛ برنامه‌ریزی راهبردی به‌عنوان فرایند تبدیل ظرفیت‌های روابط بین‌شهری به اهداف و اقدامات عملیاتی؛ و آینده‌پژوهی به‌عنوان رویکردی برای شناسایی پیشران‌ها، تحلیل عدم‌قطعیت‌ها و بررسی مسیرهای متفاوت آینده. در این چارچوب، کارآمدی روابط خواهرخواندگی نتیجه صرف وجود توافق میان شهرها نیست، بلکه محصول تعامل میان ظرفیت نهادی مدیریت شهری، کیفیت شبکه و مشارکت، شرایط سیاسی و ژئوپلیتیکی، استمرار و اعتماد بین‌شهری و توان برنامه‌ریزی برای مواجهه با آینده‌های متفاوت است. چنین تلفیقی مبنای مفهومی لازم را برای شناسایی پیشران‌های روابط خواهرخواندگی تهران و تدوین سناریوها و جهت‌گیری‌های راهبردی پژوهش حاضر فراهم می‌کند.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با ماهیتی کاربردی و مسئله‌محور انجام شده است و هدف آن، ارائه مبنایی علمی برای بهبود تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری در مدیریت شهری تهران می‌باشد. در این مطالعه، رویکرد ترکیبی به کار گرفته شده است؛ به گونه‌ای که ابتدا داده‌های کیفی از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان (۲۵ نفر) حوزه دیپلماسی شهری جمع‌آوری شده و سپس تحلیل مضمون بر پایه داده‌های حاصل صورت گرفته است. در این پژوهش، تحلیل مضمون با هدف شناسایی پیشران‌های کلیدی روابط خواهرخواندگی به کار گرفته شده و مصاحبه با خبرگان یکی از روش‌های اصلی گردآوری داده‌ها برای دستیابی به این پیشران‌ها بوده است. روش مصاحبه به این دلیل انتخاب شد که فهم کارکرد واقعی روابط خواهرخواندگی در کلان‌شهری مانند تهران نیازمند دسترسی به دانش ضمنی، تجربیات اجرایی و دیدگاه‌های میدانی کنشگران این حوزه است؛ دانشی که معمولاً در اسناد رسمی و گزارش‌های سیاستی به‌طور کامل منعکس نمی‌شود. ازاین‌رو، مصاحبه‌شوندگان از میان طیفی متنوع شامل پژوهشگران روابط بین‌الملل و دیپلماسی شهری، اعضای هیئت علمی، مدیران

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

شهرداری تهران و برخی کنشگران اجرایی انتخاب شدند تا با پوشش همزمان دانش نظری، تجربه سیاست‌گذاری و کنش اجرایی، امکان تحلیل جامع‌تر پدیده دیپلماسی شهری فراهم شود (جدول ۱).

جدول ۱. مشخصات و تنوع مشارکت‌کنندگان مصاحبه در تحلیل مضمون

گروه مشارکت‌کنندگان	تعداد	حوزه تخصص / مسئولیت	سطح تحلیل غالب	نقش در پژوهش
پژوهشگران حوزه روابط بین‌الملل و دیپلماسی شهری	نفر ۵ (A1-5)	دیپلماسی شهری، روابط بین‌الملل، سیاست‌گذاری شهری	نظری – تحلیلی	تبیین مفهومی، نقد چارچوب‌ها، ارائه الگوهای تطبیقی
اعضای هیئت علمی گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، شهرسازی و ...	نفر ۶ (A6-11)	سیاست خارجی، حکمرانی، دیپلماسی عمومی و شهری	نظری – سیاست‌گذاری	تعمیق مبانی نظری و تحلیل نهادی
معاون امور روابط بین‌الملل شهرداری تهران	نفر ۱ (A12)	مدیریت روابط بین‌شهری، تعاملات فراملی	اجرایی – نهادی	تبیین سازوکارهای رسمی و محدودیت‌های نهادی
شهردار اسبق تهران و عضو هیئت علمی دانشگاه	نفر ۱ (A13)	مدیریت کلان‌شهری، سیاست‌گذاری شهری	راهبردی – کلان	انتقال تجربه تاریخی و تحلیل مسیر سیاستی
مدیران با سابقه مسئولیت اجرایی–سیاسی	نفر ۶ (A14-19)	مدیریت شهری، سیاست داخلی، تعاملات بین‌نهادی	اجرایی – سیاسی	شناسایی گلوگاه‌ها و موانع اجرایی
مشاور شهردار تهران	نفر ۱ (A20)	مشاوره راهبردی و سیاست‌گذاری شهری	راهبردی	پیوند تحلیل با تصمیم‌سازی مدیریتی
قائم‌مقام اسبق شهردار تهران	نفر ۱ (A21)	مدیریت عالی شهری و هماهنگی نهادی	نهادی – اجرایی	تحلیل ساختار قدرت و هماهنگی سازمانی
مشاور عالی وزیر کشور	نفر ۱ (A22)	سیاست‌گذاری کلان شهری و حکمرانی محلی	ملی – نهادی	تبیین پیوند دولت–شهرداری در دیپلماسی شهری
مسئول هماهنگ‌کننده امور بین‌الملل شهرداری شیراز و شهرداران مناطق شیراز	نفر ۲ (A23-24)	روابط بین‌الملل شهری در سطح محلی	محلی – اجرایی	ارائه تجربه مقایسه‌ای با تهران
مسئول امور بین‌الملل شهرداری شیراز	نفر ۱ (A25)	دیپلماسی شهری و همکاری‌های بین‌شهری	اجرایی – تطبیقی	مقایسه نهادی و اجرایی با تهران

پروتکل مصاحبه این پژوهش بر پایه تحلیل مضمون راهبردی و با هدف فهم عمیق منطق، کارکرد و اثربخشی دیپلماسی شهری تهران طراحی شده است و به‌عنوان چارچوبی مفهومی برای استخراج دانش ضمنی کنشگران کلیدی این حوزه عمل می‌کند. این چارچوب با رویکردی مرحله‌ای، از تبیین وضعیت موجود و چشم‌انداز آغاز شده و با تحلیل موانع و سازوکارها، ارزیابی و اولویت‌گذاری، به تدوین راهبردها و چشم‌انداز آینده دیپلماسی شهری تهران می‌انجامد (جدول ۲).

جدول ۲. ساختار پروتکل مصاحبه و پیوند آن با ابعاد الگوی راهبردی

محور مصاحبه	سؤال راهنما	بُعد نظری مرتبط	هدف تحلیلی
چشم‌انداز راهبردی	چشم‌انداز مطلوب دیپلماسی شهری تهران را چگونه می‌توان تعریف کرد؟	برنامه‌ریزی راهبردی شهری و دیپلماسی شهری	استخراج تصویر مطلوب و جهت‌گیری کلان الگو
راهبردها و اقدامات	در راستای این چشم‌انداز، چه راهبردها و اقدامات عملی باید طراحی و اجرا شوند؟	سیاست‌گذاری شهری و اجرا	شناسایی پیوند میان چشم‌انداز و ابزارهای عملیاتی
پیوند با دیپلماسی ملی	چگونه می‌توان از دیپلماسی شهری به‌عنوان ابزاری مکمل برای دیپلماسی ملی استفاده کرد؟	دیپلماسی چندسطحی و حکمرانی شبکه‌ای	تحلیل نقش شهر در نظام سیاست خارجی کشور

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

بستر سیاسی–اقتصادی	با توجه به شرایط سیاسی فعلی ایران و تحریم‌های اقتصادی، دیپلماسی شهری تهران چه کارکردی پیدا می‌کند؟	اقتصاد سیاسی بین‌الملل و دیپلماسی شهری	تحلیل انطباق دیپلماسی شهری با محدودیت‌های ساختاری
دستاوردها و تجربه‌ها	چه دستاوردها و تجربه‌های عینی از روابط بین‌المللی و خواهرخواندگی‌ها برای تهران حاصل شده است؟	یادگیری سیاستی و ارزیابی برنامه	شناسایی نمونه‌های موفق و عوامل موفقیت
ارزیابی عملکرد	در حال حاضر چه سازوکار یا مکانیسمی برای ارزیابی موفقیت برنامه‌های دیپلماسی شهری تهران وجود دارد؟	مدیریت عملکرد و حکمرانی ارزیابانه	بررسی وضعیت نظام پایش و ارزیابی
معیارهای سنجش	چه معیارهایی باید در سنجش موفقیت روابط خواهرخواندگی تهران لحاظ شود؟	تصمیم‌گیری چندمعیاره و ارزیابی سیاست	استخراج شاخص‌های ارزیابی متناسب با الگو
اولویت‌های انتخاب	اولویت‌های اصلی در انتخاب شهرهای خواهرخوانده تهران چه باید باشد؟	تحلیل راهبردی و انتخاب شریک	تبیین منطق انتخاب شهرهای هدف
موانع ساختاری	چرا بسیاری از روابط خواهرخواندگی تهران در سطح توافقات نمادین باقی مانده‌اند؟	حکمرانی نهادی و تحلیل شکست سیاست	شناسایی عوامل ناکارآمدی روابط
چالش‌های حقوقی–نهادی	تهران با چه موانع حقوقی، سیاسی و نهادی در دیپلماسی شهری مواجه است؟	حقوق عمومی و حکمرانی شهری	شناسایی محدودیت‌های نهادی و قانونی
خلأهای کلیدی	به نظر شما مهم‌ترین خلأ کلانشهر تهران در حوزه دیپلماسی شهری چیست؟	تحلیل شکاف نهادی	اولویت‌بندی نیازهای اصلاحی
هماهنگی نهادی	چه اقداماتی برای بهبود هماهنگی میان سازمان‌های دولتی و نهادهای شهرداری در دیپلماسی شهری لازم است؟	حکمرانی چندسطحی و هماهنگی نهادی	طراحی سازوکار اجرایی هم‌افزا
پرسش تکمیلی	آیا نکته‌ای وجود دارد که در این مصاحبه مطرح نشده و مایل به طرح آن هستید؟	روش‌شناسی کیفی و تحلیل اکتشافی	کشف مضامین نوپدید و تکمیل الگو

در گام نخست، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان با استفاده از رویکرد تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفت. در این مرحله، گزاره‌های معنادار از متن مصاحبه‌ها استخراج و در قالب کدگذاری باز ثبت شد و سپس با تجمیع و مقایسه مستمر کدها، مقوله‌های محوری و در نهایت مقوله هسته‌ای برای ساخت‌دهی به الگوی نهایی شکل گرفت. در ادامه، مقوله‌های استخراج‌شده از طریق کدگذاری محوری سامان‌دهی شدند تا روابط علّی میان مفاهیم، زمینه‌ها و پیامدهای مؤثر بر دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی تهران روشن شود. بر این اساس، مجموعه‌ای از پیشران‌های کلیدی در ابعاد نهادی، سیاسی، مدیریتی، اقتصادی و بین‌المللی شناسایی شد. در مرحله بعد، به‌منظور تحلیل تعاملات میان این پیشران‌ها و ارزیابی نقش آن‌ها در شکل‌دهی آینده روابط خواهرخواندگی، از تحلیل اثرات متقابل استفاده شد و پیشران‌ها در قالب ماتریسی از میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مورد بررسی قرار گرفتند تا متغیرهای راهبردی و عوامل تعیین‌کننده آینده این روابط مشخص شوند.

در ادامه، به‌منظور ارزیابی و اولویت‌بندی این پیشران‌ها، از تمامی مشارکت‌کنندگان مرحله نخست درخواست شد تا به پیشران‌های شناسایی‌شده امتیاز دهند. در این مرحله، پرسشنامه‌ای مبتنی بر طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای طراحی شد که در آن از خبرگان خواسته شد هر یک از پیشران‌ها را در دو بعد «اهمیت» و «عدم قطعیت» در مقیاسی از ۱ (بسیار کم) تا ۵ (بسیار زیاد) ارزیابی کنند. در مجموع، ۲۵ پرسشنامه کامل و معتبر گردآوری شد و داده‌های حاصل از آن برای تحلیل کمی مورد استفاده قرار گرفت. سپس با محاسبه میانگین امتیازات هر پیشران در دو شاخص اهمیت و عدم قطعیت، پیشران‌ها رتبه‌بندی شده و در قالب ماتریس تحلیلی مورد ارزیابی قرار گرفتند. این فرایند امکان شناسایی پیشران‌های کلیدی و تعیین اولویت‌های راهبردی را برای طراحی بسته‌های پیشنهادی توسعه روابط خواهرخواندگی فراهم می‌سازد. در این چارچوب، رویکرد پژوهش بر ترکیب تحلیل کیفی (تحلیل محتوا و مصاحبه‌های عمیق با متخصصان) و تحلیل کمی مبتنی بر ارزیابی خبرگان استوار است. این تلفیق روش‌ها، علاوه بر استخراج مضامین مفهومی و پیشران‌های مؤثر، امکان کمی‌سازی ادراک

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

خبرگان و اولویت‌بندی نظام‌مند عوامل اثرگذار بر آینده دیپلماسی شهری را فراهم می‌کند و در نهایت به طراحی بسته‌های راهبردی واقع‌بینانه و مبتنی بر شواهد برای توسعه روابط خواهرخواندگی شهر تهران منجر می‌شود.

در گام سوم، به‌منظور بررسی ارتباطات میان پیشران‌ها و تعیین عوامل کلیدی، از ماتریس اثرات متقاطع در نرم‌افزار MICMAC بهره گرفته شد. در این مرحله، متخصصان میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هر پیشران را در مقایسه با سایر پیشران‌ها ارزیابی کردند. برای این منظور، شدت رابطه میان هر دو پیشران در مقیاسی از صفر تا سه تعیین شد؛ به‌گونه‌ای که صفر نشان‌دهنده نبود اثر، یک بیانگر اثر ضعیف، دو نشان‌دهنده اثر متوسط و سه بیانگر اثر قوی بود. پس از تکمیل فرآیند امتیازدهی، داده‌های به‌دست‌آمده در نرم‌افزار MICMAC وارد شد و مقادیر مربوط به اثرات مستقیم و غیرمستقیم مورد نرمال‌سازی قرار گرفت. در ادامه، برای تعیین شاخص نهایی اهمیت هر پیشران (شاخص A)، میانگین نمره نرمال‌شده اهمیت حاصل از پرسشنامه‌ها با نمره نرمال‌شده مجموع اثرگذاری‌های مستقیم و غیرمستقیم استخراج‌شده از تحلیل میک‌مک ترکیب و محاسبه شد. در مرحله بعد، پیشران‌ها بر اساس دو معیار «اهمیت» و «عدم قطعیت» در قالب یک نمودار دوبعدی تحلیل و در چهار بخش مجزا طبقه‌بندی شدند. پیشران‌هایی که در ناحیه اول این نمودار، یعنی محدوده دارای اهمیت بالا و عدم قطعیت زیاد قرار داشتند، به‌عنوان پیشران‌های بحرانی شناسایی شدند. به‌کارگیری ماتریس اثرات متقاطع با تکیه بر رویکرد تحلیل سیستمی، امکان بررسی تعاملات پیچیده و پویایی میان پیشران‌های آینده را فراهم می‌کند. تعیین امتیازهای کمی برای روابط اثرگذاری، زمینه انجام تحلیل توأمان کمی و کیفی از تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم هر عامل بر سایر عوامل را فراهم ساخت. همچنین نرمال‌سازی مقادیر در نرم‌افزار MICMAC باعث شد عوامل در سطحی یکسان قابل مقایسه باشند و اثرات کم‌اهمیت یا نامعنا حذف شوند. از سوی دیگر، محاسبه شاخص نهایی اهمیت از طریق ترکیب داده‌های کیفی حاصل از پرسشنامه‌ها و داده‌های کمی به‌دست‌آمده از ماتریس اثرات متقاطع، نوعی ادغام نظام‌مند اطلاعات را امکان‌پذیر کرد. در نهایت، نمودار دوبعدی اهمیت–عدم قطعیت افزون بر رتبه‌بندی پیشران‌ها، امکان تشخیص عوامل بحرانی، فرصت‌ساز و نسبتاً پایدار را فراهم کرد و بدین ترتیب زمینه حرکت از تحلیل صرف عوامل به سمت تدوین رویکردهای راهبردی و عملیاتی برای پیشران‌های بحرانی فراهم شد (جدول شماره ۶). در مرحله پایانی، پیشران‌های کلیدی شناسایی‌شده در نرم‌افزار Scenario Wizard وارد شدند تا روابط میان آن‌ها به‌صورت نظام‌مند مورد بتحلیل قرار گیرد. در ابتدا، با مشارکت خبرگان، ماتریس اثرات متقابل میان پیشران‌های کلیدی تکمیل شد. در این ماتریس، نوع رابطه میان عوامل بر اساس جهت اثرگذاری (مستقیم، معکوس یا خنثی) و همچنین میزان شدت آن (کم، متوسط و زیاد) مورد ارزیابی قرار گرفت. این ارزیابی‌ها به‌صورت کیفی انجام شد و سپس معادل عددی آن‌ها در نرم‌افزار ثبت گردید. پس از آن، با بهره‌گیری از تحلیل ترکیبی کمی و کیفی، مجموعه‌ای از سناریوهای سازگار و محتمل استخراج شد. در ادامه نیز با بررسی و تفسیر کیفی این سناریوها، چشم‌انداز مطلوب، اهداف کلان و راهبردهای عملیاتی مرتبط تدوین شد.

نتایج تحقیق

تحلیل مصاحبه‌های خبرگان به استخراج مجموعه‌ای از کدها و مضامین مرتبط با ماهیت، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی تهران منجر شد. کدهای باز پس از مقایسه و تجمیع در قالب مقوله‌های محوری سازمان‌دهی شدند و مبنای شناسایی پیشران‌های مؤثر بر آینده روابط خواهرخواندگی قرار گرفتند. مهم‌ترین کدها و مقوله‌های حاصل در جدول ۳ ارائه شده است.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

جدول ۳. کدهای باز و مقوله‌های محوری استخراج‌شده از مصاحبه‌های خبرگان در فرآیند تحلیل محتوای کیفی

نمونه گزیده نقل‌قول (واحد معنا)	کد باز	مقوله محوری
«پارادیپلماسی بخشی از سیاست غیر دولتی است و شهرها می‌توانند در آن نقش فعال داشته باشند.» (A1). «در بسیاری از حوزه‌ها مثل محیط‌زیست یا فرهنگ، شهرها مستقیم با هم تعامل می‌کنند.» (A8).	تعریف دیپلماسی شهری به‌مثابه پارادیپلماسی؛ کنش فراملی حکومت محلی؛ مکمل بودن دیپلماسی شهری با دیپلماسی رسمی	بازتعریف مفهومی دیپلماسی شهری
«اگر شهرداری بیش از حد سیاسی شود، بسیاری از شبکه‌های شهری جهانی تمایل به همکاری ندارند.» (A3). «هرچه مدیریت شهری حرفه‌ای‌تر و غیرسیاسی‌تر باشد، همکاری بین‌المللی آن پایدارتر است.» (A1).	ضرورت حفظ هویت غیرسیاسی شهرداری؛ ناسازگاری شبکه‌های بین‌المللی با دولتی‌سازی	هویت نهادی و غیرسیاسی شهر
«برای بسیاری از همکاری‌های بین‌المللی شهری باید مجوزهای متعدد گرفته شود.» (A11). «فرآیندهای بوروکراتیک طولانی باعث از دست رفتن فرصت‌های همکاری می‌شود.» (A5).	محدودیت‌های حقوقی–بروکراتیک؛ تعارض کارکردی وزارت کشور؛ کندی بوروکراتیک	مهار نهادی و بروکراتیک دیپلماسی شهری
«گاهی ماه‌ها طول می‌کشد تا یک پیشنهاد همکاری بررسی شود.» (A15). «با تغییر مدیران شهری بسیاری از ارتباطات قبلی قطع می‌شود.» (A3).	هزینه زمانی تعاملات؛ از دست رفتن فرصت‌ها؛ شکنندگی روابط به تغییرات مدیریتی	ناپایداری روابط
«بسیاری از روابط خواهرخواندگی فقط در حد مراسم امضا باقی می‌ماند.» (A6). «این روابط بیشتر جنبه تشریفاتی پیدا کرده‌اند تا اینکه به پروژه واقعی منجر شوند.» (A1).	نقد نمادگرایی رسانه‌ای؛ مناسکی شدن دیپلماسی؛ شکاف توافق و تحقق	نمادگرایی و فقر عملیاتی
«اگر تعامل مستمر میان شهرها وجود داشته باشد، حتی پروژه‌های کوچک هم ارزشمند هستند.» (A15). «موفقیت روابط شهری را باید با میزان تعامل و شبکه‌سازی سنجید.» (A12).	تعریف حداقلی موفقیت به تعامل فعال؛ شاخص‌های شبکه‌ای؛ کانال نهادی	بازتعریف معیارهای موفقیت
«برای فعالیت بین‌المللی نیاز به دانش و تخصص خاص وجود دارد.» (A13). «درک دقیقی از مفهوم دیپلماسی شهری در مدیریت شهری وجود ندارد.» (A21).	شکاف شناختی؛ کمبود ظرفیت دانشی؛ تقلیل‌گرایی در دیپلماسی عمومی	فقر دانشی و نهادی
«کار در حوزه روابط بین‌الملل شهری نیازمند نیروهای حرفه‌ای است.» (A15). «ایجاد تیم‌های حرفه‌ای روابط بین‌الملل شهری ضروری است.» (A4).	شایستگی‌های دیپلمات شهری؛ کمبود سرمایه انسانی تخصصی	نیاز به حرفه‌ای‌سازی کنشگران شهری
«شهرها می‌توانند از طریق پروژه‌های مشترک سرمایه جذب کنند.» (A21). «همکاری‌های اقتصادی شهری باید به جذب سرمایه منجر شود.» (A21).	دیپلماسی اقتصادی پروژه‌محور؛ فروش دانش؛ جذب سرمایه	اقتصاد دیپلماسی شهری
«در برخی همکاری‌ها فقط تجهیزات خریداری می‌شود.» (A25). «اگر انتقال تجربه صورت نگیرد، همکاری پایدار شکل نمی‌گیرد.» (A5).	تقلیل همکاری به خرید؛ فقدان انتقال دانش	الگوی مصرف‌گرایانه همکاری
«در بسیاری موارد همه چیز باید از مسیر دولت مرکزی عبور کند.» (A1). «رویکرد دولت‌محور ابتکار عمل شهرها را کاهش می‌دهد.» (A23).	مرکزگرایی؛ دولت‌محوری؛ عدم پذیرش بازیگران مکمل	تمرکزگرایی ساختاری
«گاهی مسائل بین‌المللی به سرعت امنیتی تلقی می‌شوند.» (A12). «برخی پروژه‌ها به دلیل حساسیت‌های سیاسی متوقف می‌شوند.» (A13).	دیگری‌سازی؛ انسداد سیاستی	غلبه منطق دولت‌محور در دیپلماسی شهری
«تحریم‌ها حتی بر همکاری‌های شهری نیز اثر می‌گذارند.» (A5). «شرایط بین‌المللی تعیین می‌کند کدام روابط عملی شوند.» (A11).	وابستگی ژئوپلیتیکی؛ نقش تحریم	تعیین‌گری ژئوپلیتیک
«پس از امضای تفاهم‌نامه معمولاً سازوکار پیگیری وجود ندارد.» (A5). «هیچ شاخصی برای سنجش موفقیت روابط وجود ندارد.» (A3).	نبود نظام پیگیری تفاهم‌نامه‌ها؛ فقدان برنامه اقدام؛ نبود شاخص ارزیابی	شکاف اجرای توافقات
«بسیاری از تجربیات روابط شهری ثبت نمی‌شود.» «با تغییر مدیران، تجربیات قبلی عملاً از بین می‌رود.» (A8).	نبود نظام مستندسازی روابط؛ فقدان بانک دانش روابط بین‌الملل	ضعف حافظه نهادی
«تحولات ژئوپلیتیکی منطقه مستقیماً در نحوه برنامه‌ریزی فضایی شهرها بازتاب پیدا می‌کند.» (A9).	بازتاب ژئوپلیتیک در فضا؛ برنامه‌ریزی فضایی جهانی	پیوند دیپلماسی شهری و برنامه‌ریزی فضایی

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

تحلیل محوری نشان داد که روابط خواهرخواندگی تهران در سه سطح مفهومی، نهادی و محیطی قابل تبیین است. در سطح مفهومی، خبرگان بر گذار از خواهرخواندگی نمادین به پارادیپلماسی شبکه‌ای و تعامل مستمر تأکید داشتند. در سطح نهادی، تمرکزگرایی، مهار بروکراتیک، ضعف حافظه سازمانی، فقدان نظام پیگیری توافق‌ها و کمبود سرمایه انسانی تخصصی از مهم‌ترین موانع شناسایی شدند. در سطح کارکردی نیز دیپلماسی عمومی، همکاری اقتصادی پروژه‌محور، انتقال دانش و شبکه‌سازی از ظرفیت‌های اصلی روابط خواهرخواندگی معرفی شدند. در سطح محیطی، شرایط ژئوپلیتیکی، تحریم‌ها و نوسانات سیاست خارجی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر پایداری روابط بودند. برآیند یافته‌ها نشان می‌دهد که کارآمدی روابط خواهرخواندگی تهران بیش از تعداد توافق‌ها، به کیفیت نهادی، استمرار تعامل، توان اجرایی و سازگاری با شرایط سیاسی و ژئوپلیتیکی وابسته است.

در مجموع، تجمیع کدهای باز و محوری در قالب مضامین هسته‌ای نشان می‌دهد که مسئله اصلی دیپلماسی شهری و خواهرخواندگی تهران، نه فقدان توافق یا ارتباط، بلکه فقدان چارچوب راهبردی، سازوکار اجرایی و فهم نهادی منسجم است. این یافته‌ها مبنای مفهومی لازم برای طراحی الگوی برنامه‌ریزی راهبردی دیپلماسی شهری تهران را فراهم می‌کنند؛ الگویی که باید بر تعامل فعال و مستمر، واقع‌گرایی ژئوپلیتیکی، نهادینه‌سازی دانش و تبدیل تفاهم‌نامه‌ها به برنامه‌های اقدام اجرایی استوار باشد.

جدول ۴. مضامین نهایی تحلیل گزینشی مصاحبه‌های خبرگان درباره دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی

مضمون نهایی	دلالت راهبردی برای الگوی تهران
دیپلماسی شهری به‌مثابه پارادیپلماسی مکمل دیپلماسی رسمی	ضرورت تعریف جایگاه رسمی و مشروع شهرداری تهران در نظام سیاست خارجی چندسطحی کشور
شکاف ساختاری میان امضای توافق و تحقق اجرایی	طراحی نظام الزام‌آور پساتفاهم‌نامه شامل برنامه اقدام، شاخص و مسئول مشخص
نمادین‌سازی و مناسکی‌شدن روابط خواهرخواندگی	منطق مسئله‌محور و نتیجه‌گرا در دیپلماسی شهری گذار از منطق نمادین به
مهار نهادی و کندی بروکراتیک کنش شهری	اصلاح رویه‌های نهادی و تعریف مسیرهای تسهیل‌گر تعاملات شهری
فقدان حافظه نهادی و شخص‌محوری روابط	ایجاد نظام مستندسازی، بانک دانش و انتقال نهادی روابط بین‌المللی
تعامل فعال و مستمر به‌عنوان معیار حداقلی موفقیت	بازتعریف شاخص‌های ارزیابی بر مبنای تداوم، شبکه‌سازی و تعامل
هویت غیرسیاسی شهر به‌عنوان مزیت راهبردی	حفظ و تقویت استقلال هویتی شهرداری در کنش بین‌المللی
دیپلماسی شهری در خدمت دیپلماسی عمومی	ادغام دیپلماسی شهری در راهبرد کلان دیپلماسی عمومی کشور
دیپلماسی اقتصادی شهری پروژه‌محور	طراحی بسته‌های پروژه‌محور دیپلماسی اقتصادی شهری
تعیین‌گری ژئوپلیتیک در امکان‌پذیری روابط	اتخاذ رویکرد واقع‌گرایانه ژئوپلیتیکی در انتخاب شرکای شهری
شکنندگی روابط در برابر تحریم و نوسانات سیاسی	تنوع‌بخشی جغرافیایی و تمرکز بر مناطق کم‌ریسک مانند آفریقا
گذار از دوجانبه‌گرایی به شبکه‌ها و ائتلاف‌ها	طراحی الگوی ترکیبی دوجانبه–چندجانبه برای تهران
حرفه‌ای‌سازی دیپلمات‌های شهری	ایجاد نظام تربیت و جذب «دیپلمات شهری» و تقویت سرمایه انسانی تخصصی در مدیریت روابط بین‌الملل شهرداری
الگوی مصرف‌گرایانه همکاری‌های شهری	تغییر رویکرد همکاری‌ها از خرید فناوری به انتقال دانش، یادگیری نهادی و توسعه مشترک
تمرکزگرایی ساختاری در سیاست خارجی	حرکت به سمت حکمرانی چندسطحی و به رسمیت شناختن نقش شهرها در تعاملات بین‌المللی
غلبه منطق دولت‌محور در دیپلماسی شهری	طراحی سازوکارهای تعامل شهری کم‌حساسیت و تمرکز بر حوزه‌های فنی، محیطی و خدمات شهری
پیوند دیپلماسی شهری با برنامه‌ریزی فضایی	هم‌راستاسازی سیاست‌های دیپلماسی شهری با برنامه‌ریزی فضایی و توسعه شهری تهران

بر پایه مضامین نهایی حاصل از تحلیل کیفی، ۱۷ پیشران کلیدی مؤثر بر آینده روابط خواهرخواندگی تهران استخراج شد. این پیشران‌ها بازتاب‌دهنده ابعاد نهادی، مدیریتی، سیاسی، اقتصادی و ژئوپلیتیکی مؤثر بر دیپلماسی شهری تهران هستند و در مرحله بعد، از نظر میزان اهمیت، عدم‌قطعیت و روابط اثرگذاری متقابل مورد ارزیابی قرار گرفتند. نتایج این مرحله مبنای شناسایی پیشران‌های بحرانی و تدوین سناریوهای آینده روابط خواهرخواندگی تهران قرار گرفت (جدول ۵).

جدول شماره ۵. پیشران‌های استخراج‌شده از تحلیل کیفی (مضامین نهایی) برای آینده روابط خواهرخواندگی تهران

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

عنوان پیشران
۱. گسترش نقش پارادیپلماسی شهری به‌عنوان مکمل دیپلماسی رسمی
۲. تداوم شکاف ساختاری میان امضای توافقات و تحقق اجرایی آن‌ها
۳. تقویت روند نمادین‌سازی و مناسکی‌شدن روابط خواهرخواندگی
٤. تداوم مهار نهادی و کندی بروکراتیک در کنش بین‌المللی شهر
٥. ضعف حافظه نهادی و تداوم شخص‌محوری در مدیریت روابط بین‌شهری
٦. افزایش اهمیت تعامل فعال و مستمر به‌عنوان شاخص موفقیت روابط شهری
۷. تقویت کارکرد هویت غیرسیاسی شهر در توسعه تعاملات بین‌المللی
۸. گسترش نقش دیپلماسی شهری در تقویت دیپلماسی عمومی
۹. رشد دیپلماسی اقتصادی شهری مبتنی بر پروژه‌های مشترک
۱۰. تعیین‌گری ملاحظات ژئوپلیتیکی در امکان‌پذیری و جهت‌گیری روابط شهری
۱۱. آسیب‌پذیری روابط شهری در برابر تحریم‌ها و نوسانات سیاسی
۱۲. گذار همکاری‌های شهری از الگوی دوجانبه به شبکه‌ها و ائتلاف‌های چندجانبه
۱۳. افزایش ضرورت حرفه‌ای‌سازی و توسعه سرمایه انسانی دیپلماسی شهری
۱٤. تداوم الگوی مصرف‌گرایانه در همکاری‌های بین‌شهری
۱٥. تداوم تمرکزگرایی ساختاری در سیاست خارجی و تأثیر آن بر دیپلماسی شهری
۱٦. غلبه منطق دولت‌محور در دیپلماسی شهری
۱۷. تقویت پیوند دیپلماسی شهری با برنامه‌ریزی فضایی و توسعه شهری

ارزیابی خبرگان نشان داد که گسترش نقش پارادیپلماسی شهری، تعامل فعال و مستمر، تقویت هویت غیرسیاسی شهر، شکاف توافق–اجرا و مهار نهادی از مهم‌ترین پیشران‌های آینده روابط خواهرخواندگی تهران هستند. نتایج تحلیل اثرات متقاطع MICMAC نشان داد که برخی پیشران‌ها، از جمله گسترش نقش پارادیپلماسی شهری، تقویت هویت غیرسیاسی شهر، تعامل فعال و مستمر و گذار به شبکه‌ها و ائتلاف‌های چندجانبه، از نقش محوری‌تری در ساختار سیستم برخوردارند. ترکیب نتایج MICMAC با ارزیابی اهمیت و عدم‌قطعیت نیز امکان شناسایی پیشران‌های بحرانی را فراهم کرد (جدول ۶).

جدول ۶. ارزیابی اهمیت، عدم‌قطعیت و میزان اثرگذاری پیشران‌های روابط خواهرخواندگی تهران

پیشران	امتیاز اهمیت بر اساس پرسشنامه	امتیاز عدم‌قطعیت بر اساس پرسشنامه	مجموع امتیاز اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم	امتیاز نرمال‌شده عدم‌قطعیت	مجموع امتیاز نرمال‌شده اثرگذاری	امتیاز نهایی اهمیت پیشران	امتیاز نرمال‌شده اهمیت نهایی	امتیاز نهایی عدم‌قطعیت
گسترش نقش پارادیپلماسی شهری به‌عنوان مکمل دیپلماسی رسمی	۴.۵۲۰	۳.۳۳۰	۱۳۱۵	۰.۶۴۸	۰.۳۱۹	۰.۵۹۳	۰.۶۷۳	۰.۶۴۸
تداوم شکاف ساختاری میان امضای توافقات و تحقق اجرایی آن‌ها	۴.۷۲۰	۳.۲۹۰	۷۲۵	۰.۶۲۱	۰.۰۰۰	۰.۴۹۷	۰.۵۴۶	۰.۶۲۱
تقویت روند نمادین‌سازی و مناسکی‌شدن روابط خواهرخواندگی	۳.۲۱۰	۲.۷۱۰	۱۴۱۵	۰.۲۳۴	۰.۳۷۳	۰.۲۰۵	۰.۱۶۳	۰.۲۳۴

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

تداوم مهار نهادی و کندی بروکراتیک در کنش بین‌المللی شهر	۳.۶۵۰	۳.۵۶۰	۸۵۵	۰.۸۰۲	۰.۰۷۰	۰.۱۹۳	۰.۱۴۷	۰.۸۰۲
ضعف حافظه نهادی و تداوم شخص‌محوری در مدیریت روابط بین‌شهری	۴.۷۳۰	۲.۶۵۰	۸۵۶	۰.۱۹۴	۰.۰۷۱	۰.۵۳۵	۰.۵۹۷	۰.۱۹۴
افزایش اهمیت تعامل فعال و مستمر به‌عنوان شاخص موفقیت روابط شهری	۴.۱۰۷	۲.۹۲۰	۱۲۹۸	۰.۳۷۴	۰.۳۱۰	۰.۴۵۸	۰.۴۹۵	۰.۳۷۴
تقویت کارکرد هویت غیرسیاسی شهر در توسعه تعاملات بین‌المللی	۴.۰۰۰	۲.۷۴۰	۱۶۲۵	۰.۲۵۴	۰.۴۸۶	۰.۵۱۲	۰.۵۶۶	۰.۲۵۴
گسترش نقش دیپلماسی شهری در تقویت دیپلماسی عمومی	۴.۲۳۰	۲.۵۷۰	۲۵۷۶	۰.۱۴۰	۱.۰۰۰	۰.۸۴۲	۱.۰۰۰	۰.۱۴۰
رشد دیپلماسی اقتصادی شهری مبتنی بر پروژه‌های مشترک	۳.۸۶۰	۳.۰۰۰	۱۰۳۱	۰.۴۲۸	۰.۱۶۵	۰.۳۰۷	۰.۲۹۷	۰.۴۲۸
تعیین‌گری ملاحظات ژئوپلیتیکی در امکان‌پذیری و جهت‌گیری روابط شهری	۳.۲۵۰	۳.۸۵۷	۹۰۹	۱.۰۰۰	۰.۰۹۹	۰.۰۸۱	۰.۰۰۰	۱.۰۰۰
آسیب‌پذیری روابط شهری در برابر تحریم‌ها و نوسانات سیاسی	۳.۶۲۰	۲.۵۶۰	۱۲۵۶	۰.۱۳۴	۰.۲۸۷	۰.۲۹۲	۰.۲۷۷	۰.۱۳۴
گذار همکاری‌های شهری از الگوی دوجانبه به شبکه‌ها و ائتلاف‌های چندجانبه	۳.۸۵۰	۲.۵۷۰	۱۲۳۶	۰.۱۴۰	۰.۲۷۶	۰.۳۶۰	۰.۳۶۶	۰.۱۴۰
افزایش ضرورت حرفه‌ای‌سازی و توسعه سرمایه انسانی دیپلماسی شهری	۴.۱۱۰	۲.۴۵۰	۲۵۳۶	۰.۰۶۰	۰.۹۷۸	۰.۷۹۳	۰.۹۳۶	۰.۰۶۰
تداوم الگوی مصرف‌گرایانه در همکاری‌های بین‌شهری	۳.۱۵۰	۲.۴۹۰	۲۵۵۶	۰.۰۸۷	۰.۹۸۹	۰.۴۹۵	۰.۵۴۳	۰.۰۸۷
تداوم تمرکزگرایی ساختاری در سیاست خارجی و	۳.۵۶۰	۲.۵۶۰	۱۵۳۶	۰.۱۳۴	۰.۴۳۸	۰.۳۴۹	۰.۳۵۲	۰.۱۳۴

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

تأثیر آن بر دیپلماسی شهری								
غلبه منطق دولت‌محور در دیپلماسی شهری	۳.۷۸۰	۲.۴۹۰	۲۵۵۶	۰.۰۸۷	۰.۹۸۹	۰.۶۹۴	۰.۸۰۶	۰.۰۸۷
تقویت پیوند دیپلماسی شهری با برنامه‌ریزی فضایی و توسعه شهری	۳.۲۳۰	۲.۳۶۰	۲۳۳۵	۰.۰۰۰	۰.۸۷۰	۰.۴۶۰	۰.۴۹۸	۰.۰۰۰

بر اساس نتایج تحلیل اهمیت—عدم‌قطعیت، گسترش نقش پارادیپلماسی شهری، تقویت هویت غیرسیاسی شهر و شکاف میان توافق و اجرا در زمره پیشران‌های بحرانی قرار گرفتند (شکل ۱). این عوامل به دلیل اهمیت بالا و عدم‌قطعیت قابل‌توجه، مبنای تحلیل سناریوهای آینده قرار گرفتند.

شکل ۱. نمودار تعیین عدم قطعیت‌های بحرانی

بر اساس ترکیب حالت‌های مختلف پیشران‌های کلیدی و تحلیل سازگاری آن‌ها در نرم‌افزار سناریوویزارد، در مجموع ۹ سناریوی محتمل برای آینده روابط خواهرخواندگی شهر تهران استخراج شد. این سناریوها بیانگر وضعیت‌های متفاوتی از نحوه تحول دیپلماسی شهری، سطح تعاملات بین‌شهری و میزان محدودیت‌های نهادی و سیاسی هستند. با توجه به ماهیت متغیرها و پیامدهای هر وضعیت، سناریوها را می‌توان در سه دسته مطلوب، نامطلوب و بینابینی طبقه‌بندی کرد.

شکل ۲. ماتریس سناریوهای محتمل آینده روابط خواهرخواندگی شهر تهران بر اساس تعامل پیشران‌های کلیدی (خروجی نرم‌افزار Scenario Wizard).

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

در سناریوی اول، تقویت کارکرد هویت غیرسیاسی شهر در کنار گسترش نقش دیپلماسی شهری به‌عنوان مکمل دیپلماسی رسمی، زمینه را برای تعاملات فعال میان شهرها فراهم می‌کند؛ با این حال تداوم برخی محدودیت‌های نهادی و شکاف میان توافقات و اجرای عملی آن‌ها مانع از تحقق کامل ظرفیت‌ها می‌شود. این وضعیت اگرچه نسبت به شرایط ایستا مطلوب‌تر است، اما به دلیل استمرار برخی موانع ساختاری، در زمره سناریوهای بینابینی قرار می‌گیرد. در سناریوی دوم، کاهش نسبی نقش دیپلماسی شهری و تشدید مهارهای نهادی و ساختاری مشاهده می‌شود. در چنین وضعیتی، روابط خواهرخواندگی عمدتاً در سطح نمادین باقی مانده و امکان شکل‌گیری همکاری‌های پایدار و عملیاتی محدود می‌شود. استمرار شکاف میان توافقات و اجرا نیز این روند را تشدید می‌کند؛ بنابراین این سناریو در دسته سناریوهای نامطلوب قرار می‌گیرد. سناریوی سوم تصویری نسبتاً مثبت‌تر ارائه می‌دهد؛ در این وضعیت، گسترش پارادیپلماسی شهری و شکل‌گیری همکاری‌های فعال میان شهرها موجب تقویت شبکه‌های همکاری بین‌المللی می‌شود. در عین حال، برخی محدودیت‌های نهادی همچنان وجود دارند اما شدت آن‌ها کاهش یافته است. به همین دلیل، این سناریو در گروه سناریوهای مطلوب ارزیابی می‌شود (شکل ۲).

در سناریوی چهارم، اگرچه برخی ظرفیت‌های همکاری شهری شکل می‌گیرد، اما آسیب‌پذیری روابط شهری در برابر نوسانات سیاسی و نیز محدودیت‌های نهادی باعث می‌شود همکاری‌ها ناپایدار و مقطعی باقی بمانند. این وضعیت بیانگر شرایطی است که فرصت‌ها و تهدیدها هم‌زمان وجود دارند؛ بنابراین این سناریو در دسته سناریوهای بینابینی قرار می‌گیرد. در سناریوی پنجم، گسترش ملاحظات ژئوپلیتیکی و محدودیت‌های ساختاری، فضای تعاملات شهری را محدود کرده و دیپلماسی شهری را به سطحی نمادین تقلیل می‌دهد. در این حالت، همکاری‌های خواهرخواندگی بیشتر در قالب تشریفات باقی می‌مانند و ظرفیت عملیاتی آن‌ها کاهش می‌یابد؛ ازاین‌رو این سناریو نیز در گروه سناریوهای نامطلوب قرار می‌گیرد. در سناریوی ششم، مدیریت فعال دیپلماسی شهری و تقویت تعاملات میان شهرها باعث می‌شود روابط خواهرخواندگی به سمت همکاری‌های عملیاتی در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی و مدیریتی حرکت کند. کاهش نسبی موانع نهادی و افزایش تعاملات شبکه‌ای میان شهرها از ویژگی‌های این سناریو است و به همین دلیل در دسته سناریوهای مطلوب قرار می‌گیرد (شکل ۲).

در سناریوی هفتم، دیپلماسی شهری همچنان فعال است اما آسیب‌پذیری آن در برابر تحولات سیاسی و ساختاری پابرجا می‌ماند. در این وضعیت، بخشی از ظرفیت‌های همکاری فعال می‌شود اما استمرار محدودیت‌های نهادی مانع از تحقق کامل آن‌ها خواهد شد. ازاین‌رو این سناریو به‌عنوان سناریوی بینابینی قابل ارزیابی است. در سناریوی هشتم، مدیریت فعال دیپلماسی شهری در کنار افزایش تعاملات بین‌شهری می‌تواند زمینه‌ساز توسعه همکاری‌های شبکه‌ای و چندجانبه شود. در این وضعیت، روابط خواهرخواندگی از سطح نمادین فراتر رفته و به بستری برای تبادل تجربه‌های مدیریتی، اقتصادی و فرهنگی تبدیل می‌شود؛ بنابراین این سناریو در دسته سناریوهای مطلوب قرار می‌گیرد. در نهایت، سناریوی نهم بیانگر وضعیتی است که در آن فشارهای ژئوپلیتیکی، محدودیت‌های نهادی و ضعف در تعاملات فعال شهری هم‌زمان تشدید می‌شوند. در چنین شرایطی، روابط خواهرخواندگی به حداقل کارکرد خود کاهش یافته و ظرفیت‌های دیپلماسی شهری تا حد زیادی تضعیف می‌شود. از این رو این سناریو را می‌توان در زمره سناریوهای نامطلوب طبقه‌بندی کرد. به طور کلی، در میان سناریوهای استخراج‌شده، سناریوهای سوم، ششم و هشتم به‌عنوان سناریوهای مطلوب، سناریوهای دوم، پنجم و نهم به‌عنوان سناریوهای نامطلوب و سناریوهای اول، چهارم و هفتم به‌عنوان سناریوهای بینابینی قابل دسته‌بندی هستند. این طبقه‌بندی نشان می‌دهد که آینده روابط خواهرخواندگی شهر تهران به میزان تقویت دیپلماسی شهری، کاهش محدودیت‌های نهادی و افزایش تعاملات واقعی میان شهرها وابسته خواهد بود.

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل سناریوها، سناریوهای مطلوب به‌عنوان مبنایی برای ترسیم جهت‌گیری‌های آینده و تدوین چشم‌انداز روابط خواهرخواندگی شهر تهران در نظر گرفته شدند. این سناریوها نشان می‌دهند که در صورت تقویت نقش دیپلماسی شهری، کاهش محدودیت‌های نهادی و گسترش تعاملات فعال میان شهرها، امکان گذار از روابط نمادین به

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

همکاری‌های مؤثر و پایدار فراهم خواهد شد. بر همین اساس، چشم‌انداز مطلوب آینده روابط خواهرخواندگی شهر تهران بر پایه الگوهای برآمده از این سناریوها طراحی شده است.

در این چارچوب، چشم‌انداز مطلوب چنین ترسیم می‌شود:

«تهران با درک واقع‌گرایانه از جایگاه ژئوپلیتیکی خود و با گذار از خواهرخواندگی‌های نمادین به همکاری‌های مسئله‌محور، از طریق ائتلاف‌سازی هدفمند با شهرهای هم‌راستا و مشابه، به یک گره فعال در شبکه‌های بین‌شهری منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تبدیل می‌شود. این شهر با تمرکز بر حوزه‌های کم‌حساسیت و اولویت‌دار، و با تکیه بر نهادینه‌شدن همکاری‌های بین‌شهری، زمینه تبادل مؤثر دانش، منابع و تجربه‌های اجرایی را فراهم می‌کند و هم‌زمان، ضمن حفظ استقلال هویتی شهرها، به بازآفرینی هویت‌های مشترک شهری و شکل‌گیری شبکه‌ای پایدار، اجتماعی و اقتصادی از همکاری‌های بین‌شهری دست می‌یابد.»

حوزه‌های اصلی چشم‌انداز استخراج‌شده از سناریوهای مطلوب را می‌توان در چهار محور کلی خلاصه کرد: نخست، ائتلاف‌سازی هدفمند میان شهرهای هم‌راستا و دارای مسائل مشترک که امکان شکل‌گیری شبکه‌های همکاری مسئله‌محور و کارکردی را فراهم می‌کند؛ دوم، نهادینه‌سازی همکاری‌های بین‌شهری به‌گونه‌ای که روابط خواهرخواندگی از توافق‌های مقطعی و نمادین فراتر رفته و به بخشی پایدار از فرآیندهای حکمرانی شهری تبدیل شود؛ سوم، بازآفرینی و تقویت هویت مشترک شهری همراه با حفظ استقلال هویتی هر شهر، به‌طوری که همکاری‌ها بر پایه احترام متقابل، اشتراکات فرهنگی و تبادل دانش و تجربه شکل گیرد؛ و در نهایت، توسعه پایدار و مشترک که بر نتایج ملموس همکاری‌ها در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تأکید دارد و از طریق پروژه‌های مشترک، سرمایه‌گذاری‌های بین‌شهری و تبادل فناوری، به بهبود کیفیت زندگی شهروندان و افزایش تاب‌آوری شهری منجر می‌شود. در مجموع، این چهار حوزه چارچوب راهبردی تحقق چشم‌انداز روابط خواهرخواندگی تهران را شکل می‌دهند و مسیر گذار از تعاملات نمادین به همکاری‌های پایدار و اثرگذار را ترسیم می‌کنند.

بر اساس سناریوهای مطلوب (۳، ۶ و ۸) که بر تقویت دیپلماسی شهری، کاهش محدودیت‌های نهادی و توسعه همکاری‌های عملیاتی میان شهرها تأکید دارند، می‌توان جدول «سنگ‌بنای راهبردی» برای تحقق چشم‌انداز روابط خواهرخواندگی شهر تهران را به صورت زیر تنظیم کرد (جدول ۷).

جدول ۷. اهداف و اقدامات راهبردی پیشنهادی برای تحقق چشم‌انداز روابط خواهرخواندگی تهران

حوزه چشم‌انداز	هدف راهبردی	اقدامات راهبردی کلیدی
تقویت جایگاه بین‌المللی تهران در شبکه شهرهای جهان	توسعه دیپلماسی شهری فعال و شبکه‌سازی بین‌المللی	ایجاد و تقویت شبکه همکاری با شهرهای خواهرخوانده، مشارکت در مجامع و شبکه‌های جهانی شهرها، برگزاری نشست‌ها و مجامع مشترک
گذار از روابط نمادین به همکاری‌های عملیاتی	عملیاتی‌سازی توافقات خواهرخواندگی	طراحی پروژه‌های مشترک در حوزه‌های اقتصادی، فرهنگی، گردشگری و مدیریت شهری، ایجاد کارگروه‌های مشترک اجرایی
ارتقای کارآمدی نهادی در مدیریت روابط خواهرخواندگی	بهبود سازوکارهای نهادی و مدیریتی دیپلماسی شهری	ایجاد واحد یا ساختار تخصصی برای مدیریت روابط خواهرخواندگی، تدوین دستورالعمل‌ها و سازوکارهای هماهنگی با دستگاه‌های ملی
توسعه تبادل دانش و تجربه‌های مدیریت شهری	تقویت همکاری‌های علمی و تخصصی میان شهرها	اجرای برنامه‌های تبادل تجربیات، کارگاه‌های تخصصی، همکاری دانشگاهی و پژوهشی میان شهرهای خواهرخوانده
گسترش همکاری‌های فرهنگی و اجتماعی میان شهرها	تقویت تعاملات فرهنگی و مردمی در چارچوب روابط خواهرخواندگی	برگزاری رویدادهای فرهنگی مشترک، جشنواره‌ها، برنامه‌های تبادل هنری و گردشگری شهری

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

توسعه همکاری‌های اقتصادی شهری	بهره‌گیری از ظرفیت روابط خواهرخواندگی برای جذب سرمایه و توسعه اقتصادی	ایجاد بستر همکاری میان بخش خصوصی شهرهای خواهرخوانده، برگزاری نمایشگاه‌ها و نشست‌های اقتصادی مشترک

بحث و جمع‌بندی

آینده روابط خواهرخواندگی شهر تهران بیش از آنکه صرفاً تابع وجود توافق‌های رسمی باشد، به توان مدیریت شهری در تبدیل این توافق‌ها به روابط نهادی، مستمر و مسئله‌محور وابسته است. تحلیل پیشران‌های کلیدی و سناریوهای محتمل نشان داد که در وضعیت‌های مطلوب، تقویت نقش پارادیپلماسی شهری، حفظ ظرفیت نهادی و هویت متمایز مدیریت شهری، استمرار تعاملات بین‌شهری و کاهش محدودیت‌های نهادی می‌تواند روابط خواهرخواندگی را از سطح تشریفاتی و نمادین فراتر برده و به بستری برای همکاری‌های مدیریتی، اقتصادی، فرهنگی و دانشی تبدیل کند. در مقابل، استمرار تمرکزگرایی، محدودیت‌های بروکراتیک، فشارهای ژئوپلیتیکی و شکاف میان توافق و اجرا، احتمال تداوم روابط کم‌اثر و نمادین را افزایش می‌دهد. ازاین‌رو، نتایج نشان می‌دهد که مسئله اصلی روابط خواهرخواندگی تهران را نباید صرفاً در تعداد یا گستره این روابط جست‌وجو کرد، بلکه کیفیت نهادی، قابلیت اجرا و استمرار آنها تعیین‌کننده اثربخشی این ابزار دیپلماسی شهری است.

بر این اساس، بازتعریف روابط خواهرخواندگی تهران در چارچوب دیپلماسی شهری فعال، واقع‌گرایانه و پروژه‌محور، یکی از مهم‌ترین دلالت‌های پژوهش حاضر است. تهران به‌واسطه ظرفیت‌های مدیریتی، خدماتی، فرهنگی و اقتصادی خود می‌تواند از روابط بین‌شهری برای تقویت دیپلماسی عمومی، انتقال دانش، توسعه همکاری‌های تخصصی و حضور مؤثرتر در شبکه‌های فراملی شهری بهره گیرد؛ بااین‌حال، تحقق چنین ظرفیتی مستلزم گذار از روابط مناسبتی و شخص‌محور به روابطی مبتنی بر برنامه اقدام، سازوکار اجرایی، ارزیابی مستمر و حافظه نهادی است. همچنین یافته‌ها نشان داد که استقلال نسبی کنش شهری به معنای جدایی آن از محیط سیاست خارجی نیست؛ بلکه پایداری روابط خواهرخواندگی همچنان از تحولات ژئوپلیتیکی، شرایط اقتصادی بین‌المللی و رابطه میان سطوح ملی و محلی حکمرانی تأثیر می‌پذیرد. بنابراین، برنامه‌ریزی این روابط باید هم‌زمان از ظرفیت متمایز شهر برای تعاملات فراملی استفاده کند و محدودیت‌های محیط سیاسی و نهادی را نیز در نظر گیرد. یکی از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش، شناسایی «نمادگرایی و شکاف میان امضای توافق و تحقق اجرایی» به‌عنوان مسئله‌ای ساختاری در روابط خواهرخواندگی تهران است. این نتیجه با یافته‌های بصیرت و جلیلی درباره وجود ظرفیت‌های قابل‌توجه دیپلماسی شهری تهران در کنار محدودیت‌های سیاسی، نهادی و زیرساختی همخوان است (بصیرت و جلیلی، ۱۳۹۳، ص. ۵۳). همچنین Ersavaş Kavanoz et al. (2024, p. 1) بر ضرورت برخورداری فعالیت‌های بین‌المللی شهرها از راهبرد مشخص و ارتباط آنها با نیازها و منافع واقعی شهر تأکید کرده‌اند. بااین‌حال، یافته پژوهش حاضر این بحث را توسعه می‌دهد؛ زیرا نشان می‌دهد شکاف توافق و اجرا در تهران صرفاً پیامد ضعف عمومی در اجرا نیست، بلکه با فقدان برنامه اقدام پس از انعقاد تفاهم‌نامه، نبود مسئولیت اجرایی مشخص، ضعف نظام پایش و ارزیابی، شخص‌محوری روابط و فقدان حافظه نهادی ارتباط دارد. استمرار این مسئله در مقایسه با یافته‌های پیشین نشان می‌دهد که نمادین ماندن روابط خواهرخواندگی در تهران را باید مسئله‌ای نهادی و ساختاری دانست، نه صرفاً ضعفی مقطعی در اجرای برخی توافق‌ها.

یافته مهم دیگر، نقش تمرکزگرایی، محدودیت‌های نهادی و شرایط ژئوپلیتیکی در تعیین دامنه کنش بین‌المللی مدیریت شهری تهران است. یافته‌های پیشین درباره تهران نیز نشان داده‌اند که چالش‌های سیاسی در سطح ملی و فقدان چارچوب نهادی مناسب از محدودیت‌های توسعه دیپلماسی شهری محسوب می‌شوند (بصیرت و جلیلی، ۱۳۹۳، ص. ۵۳). در ادبیات جدید نیز Chen et al. (2026, p. 1) نشان می‌دهند که همکاری‌های بین‌شهری، هرچند می‌توانند در برابر محدودیت‌های سطح ملی از درجاتی از انعطاف برخوردار باشند، همچنان در بستر تحولات و تنش‌های ژئوپلیتیکی عمل می‌کنند. آنان همچنین بر نقش اعتماد، اهداف مشترک و هم‌افزایی‌های میان‌شهری در پایداری همکاری تأکید دارند (Chen et al., 2026, p. 1). یافته پژوهش حاضر با پیوند دادن این ابعاد نشان می‌دهد که آینده دیپلماسی شهری تهران نه صرفاً در سطح

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

شهرداری و نه صرفاً در سطح سیاست خارجی تعیین می‌شود، بلکه حاصل تعامل میان ظرفیت نهادی مدیریت شهری، نحوه تنظیم رابطه دولت و شهرداری و شرایط ژئوپلیتیکی محیط بین‌المللی است. این نتیجه، ضرورت تحلیل دیپلماسی شهری تهران در چارچوب حکمرانی چندسطحی را تقویت می‌کند.

سومین یافته مهم پژوهش به ضرورت گذار از روابط کوتاه‌مدت و مصرف‌محور به همکاری‌های پروژه‌محور، انتقال دانش و شبکه‌سازی مستمر مربوط است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که صرف برقراری رابطه خواهرخواندگی، بدون تعریف منافع مشترک، سازوکارهای اجرایی و استمرار ارتباط، الزاماً به ایجاد پیامدهای اقتصادی یا دانشی منجر نمی‌شود. این برداشت با دیدگاهی همسو است که روابط خواهرخواندگی را نه صرفاً یک توافق رسمی، بلکه چارچوبی برای همکاری بلندمدت در زمینه‌هایی مانند توسعه اقتصادی، تبادل فرهنگی و آموزش می‌داند (Chen et al., 2026, p. 4). در مورد تهران، یافته‌ها نشان می‌دهد که انتقال دانش، مشارکت بخش خصوصی، استمرار ارتباطات، وجود سازوکار اجرایی مشخص و تعریف پروژه‌های مشترک از الزامات تبدیل ظرفیت بالقوه روابط خواهرخواندگی به منافع عملی هستند. بنابراین، ارزش روابط خواهرخواندگی را باید نه در نفس ایجاد رابطه، بلکه در کیفیت سازمان‌دهی و توان تبدیل شبکه ارتباطی به جریان دانش، تجربه و همکاری عملی جست‌وجو کرد.

یافته دیگر پژوهش، اهمیت گذار از الگوی صرفاً دوجانبه خواهرخواندگی به ترکیبی از روابط دوجانبه و شبکه‌های چندجانبه شهری است. این نتیجه با دیدگاه Acuto and Rayner (2016, p. 1157) همخوان است که نشان می‌دهند شبکه‌های سنتی خواهرخواندگی به‌تدریج از همکاری محدود شهر با شهر به سمت اشکال گسترده‌تر دیپلماسی شهری، راهبرد و ظرفیت ائتلاف‌سازی حرکت کرده‌اند. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، روابط دوجانبه همچنان می‌توانند برای اعتمادسازی و ایجاد همکاری‌های مشخص مفید باشند، اما حضور در شبکه‌ها و ائتلاف‌های چندجانبه امکان یادگیری گسترده‌تر، دسترسی به تجربیات متنوع و کاهش وابستگی به یک شریک شهری را فراهم می‌کند. ازاین‌رو، مسئله راهبردی برای تهران حذف روابط خواهرخواندگی دوجانبه نیست، بلکه قرار دادن این روابط در معماری گسترده‌تری از شبکه‌ها و ائتلاف‌های شهری است. چنین الگویی می‌تواند آسیب‌پذیری ناشی از نوسانات سیاسی و تغییر مدیریت‌ها را نیز کاهش دهد.

از منظر دانش‌افزایی، پژوهش حاضر چند افزوده مشخص به ادبیات دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی ارائه می‌کند. نخست، پژوهش نشان می‌دهد که ناکارآمدی روابط خواهرخواندگی تهران را نمی‌توان تنها با مفهوم «نمادگرایی» توضیح داد؛ بلکه این وضعیت حاصل برهم‌کنش مجموعه‌ای از عوامل شامل تمرکزگرایی، مهار نهادی و بروکراتیک، ضعف حافظه سازمانی، شخص‌محوری، فقدان سازوکار پساتوافق و تأثیرپذیری از محیط ژئوپلیتیکی است. دوم، پژوهش از رویکرد غالب مطالعات مبتنی بر توصیف وضعیت موجود و شناسایی موانع فراتر رفته و این عوامل را به‌صورت پیشران‌های مؤثر بر آینده روابط خواهرخواندگی بازتعریف کرده است. سوم، تلفیق تحلیل مضمون خبرگان با ارزیابی اهمیت و عدم‌قطعیت، تحلیل اثرات متقاطع MICMAC و Scenario Wizard امکان داده است که از داده‌های کیفی اولیه به شناسایی پیشران‌های کلیدی، تدوین سناریوهای متفاوت آینده و در نهایت استخراج چشم‌انداز و جهت‌گیری‌های راهبردی حرکت شود. چهارم، پژوهش نشان می‌دهد که معیار ارزیابی روابط خواهرخواندگی نباید صرفاً تعداد توافق‌ها یا حتی تعداد پروژه‌ها باشد، بلکه استمرار تعامل، ظرفیت شبکه‌سازی، نهادینه‌شدن ارتباط، انتقال دانش و قابلیت تبدیل توافق به اقدام نیز باید به‌عنوان مؤلفه‌های ارزیابی مورد توجه قرار گیرد. بنابراین، دانش‌افزایی اصلی پژوهش را می‌توان در پیوند دادن آسیب‌شناسی نهادی روابط خواهرخواندگی، تحلیل آینده‌نگر و طراحی مسیر راهبردی در یک چارچوب منسجم برای کلان‌شهر تهران دانست.

در مجموع، برآیند یافته‌ها نشان می‌دهد که مسئله اصلی روابط خواهرخواندگی تهران، کمبود توافق‌نامه یا فقدان ظرفیت بالقوه همکاری نیست، بلکه ضعف در تبدیل توافق‌های رسمی به روابط نهادی، مستمر، مسئله‌محور و قابل ارزیابی است. تحلیل پیشران‌ها و سناریوها نشان داد که آینده این روابط بیش از هر چیز از نحوه تعامل میان ظرفیت پارادیپلماسی شهری، هویت نهادی مدیریت شهری، میزان تمرکزگرایی و محدودیت‌های بروکراتیک، استمرار ارتباطات و شرایط ژئوپلیتیکی تأثیر

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

می‌پذیرد. در نتیجه، الگوی برنامه‌ریزی راهبردی روابط خواهرخواندگی تهران باید به‌جای تمرکز بر افزایش صرف تعداد شهرهای خواهرخوانده، بر کیفیت و استمرار روابط، برنامه اقدام پس از توافق، شبکه‌سازی، انتقال دانش، پروژه‌های مشترک و نهادینه‌سازی فرایندهای همکاری متمرکز شود. این تغییر جهت می‌تواند خواهرخواندگی را از یک ابزار عمدتاً نمادین به یکی از سازوکارهای عملی دیپلماسی شهری تهران تبدیل کند.

بر این اساس، پیشنهاد می‌شود مدیریت شهری تهران برای هر توافق خواهرخواندگی، برنامه اقدام مشخصی شامل اهداف قابل سنجش، حوزه‌های همکاری، مسئول یا واحد اجرایی، زمان‌بندی، منابع موردنیاز و شاخص‌های ارزیابی عملکرد تدوین کند تا شکاف میان امضای توافق و اجرای آن کاهش یابد. در پاسخ به مسئله ضعف حافظه نهادی نیز ایجاد بانک اطلاعاتی یکپارچه روابط بین‌المللی شهرداری، شامل سوابق مذاکرات، توافق‌ها، پروژه‌ها، مکاتبات، نتایج و ارزیابی عملکرد هر رابطه ضروری است تا تغییر مدیران به گسست روابط منجر نشود. همچنین حرفه‌ای‌سازی نیروی انسانی حوزه روابط بین‌الملل شهری، توسعه همکاری‌های اقتصادی پروژه‌محور، مشارکت دادن بخش خصوصی و نهادهای علمی، گسترش شبکه‌های چندجانبه شهری و تمرکز بر حوزه‌های فنی و کم‌حساسیت سیاسی می‌تواند ظرفیت عملیاتی روابط خواهرخواندگی را افزایش دهد. انتخاب شهرهای شریک نیز باید بر اساس معیارهایی مانند منافع مشترک، امکان اجرای پروژه، ظرفیت انتقال دانش، سازگاری نهادی، ریسک ژئوپلیتیکی و قابلیت استمرار رابطه صورت گیرد. در نهایت، هم‌راستاسازی برنامه دیپلماسی شهری و روابط خواهرخواندگی با برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فضایی تهران می‌تواند از پراکندگی فعالیت‌های بین‌المللی جلوگیری کرده و این روابط را در خدمت مسائل واقعی توسعه شهر قرار دهد.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، میزان تحقق عملی توافق‌های خواهرخواندگی تهران و پیامدهای قابل‌اندازه‌گیری آنها در حوزه‌هایی مانند اقتصاد شهری، گردشگری، انتقال دانش مدیریتی و توسعه فرهنگی بررسی شود. انجام مطالعات تطبیقی میان تهران و کلان‌شهرهایی با ساختارهای حکمرانی متفاوت نیز می‌تواند نقش ساختار نهادی و میزان استقلال مدیریت شهری را در موفقیت دیپلماسی شهری روشن‌تر سازد. همچنین طراحی و اعتبارسنجی مجموعه‌ای از شاخص‌های سنجش عملکرد روابط خواهرخواندگی ــ شامل استمرار تعامل، میزان تحقق برنامه اقدام، انتقال دانش، مشارکت بازیگران غیردولتی، ارزش اقتصادی ایجادشده و پایداری شبکه ارتباطی ــ می‌تواند زمینه لازم برای ارزیابی تجربی الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر را فراهم کند.

منابع

اسدی، ر. (۱۳۹۸). فراتحلیل کیفی پژوهش‌های انجام‌شده با موضوع دیپلماسی شهری در ایران. جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۷(۲)، ۳۱۵–۳۴۰.

اسکویی ارس، ع.، بابایی اقدم، ف.، تیموری، ا.، و حسینی، ع. (۱۴۰۳). فراترکیب مطالعات دیپلماسی شهری در ایران. اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، ۵(۴)، ۹۸–۱۱۶.

امیری، م.، خلیلی، ا.، و مفیدی شمیرانی، م. (۱۴۰۱). تبیین مفهوم‌شناختی و ارائه الگوی دیپلماسی شهری در شبکه‌های شهری. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۱۰(۴)، ۱۳۵–۱۵۸. https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2023.354136.1781

بصیرت، م.، و جلیلی، س. م. (۱۳۹۳). تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های توسعه دیپلماسی شهری در کلان‌شهر تهران. هنرهای زیبا ـ معماری و شهرسازی، ۱۹(۳)، ۵۳–۶۶. https://doi.org/10.22059/jfaup.2014.55404

داداش‌پور، ه.، پناهی، م. م.، وحیدبافنده، م.، و داداش‌پور، م. (۱۴۰۵). از نمادگرایی تا شبکه‌گرایی در دیپلماسی شهری: بازشناسی دگرگونی دانشی و ساختارهای یادگیری در روابط خواهرخواندگی. جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، ۱۶(۵۸)، ۱۷۹–۲۱۶. https://doi.org/10.22111/gaij.2025.53820.3312

داداش‌پور، ه.، وحیدبافنده، م.، پناهی، م. م.، و داداش‌پور، م. (۱۴۰۵). شهرها به‌مثابه بازیگران دیپلماتیک: مرور نظام‌مند سازوکار خواهرخواندگی شهری. فصلنامه مطالعات شهری. https://doi.org/10.22034/urbs.2026.145423.5254

رهنما، م. ر.، اسدی، ر.، و خوارزمی، ا. ع. (۱۴۰۴). تحلیل چالش‌ها و نیازهای دیپلماسی شهری در کلان‌شهر مشهد. جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۱۲(۲)، ۸۵–۱۰۶.

سعید، پ.، حافظنیا، م. ر.، و قورچی، م. (۱۴۰۱). نقش دیپلماسی شهری بر مناسبات بین‌المللی شهرها (مطالعه موردی: نظام مدیریت شهری تهران). توسعه پایدار محیط جغرافیایی، ۴(۶)، ۱۶–۳۰. https://doi.org/10.52547/sdge.4.6.16

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]

شکور، ع.، افضلی، س. م. ج.، و خرم‌بخت، ا. ع. (۱۴۰۱). طراحی مدل تأثیر شهرهای خواهرخوانده در توسعه شهری با تأکید بر دیپلماسی شهری و توسعه ملی. جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۲(۴۸)، ۹۷۷–۹۹۳. https://doi.org/10.22034/jgeoq.2022.307427.3336

فرجی، ا.، بابایی، ح. ر.، و راشدی، ا. (۱۴۰۰). بررسی و تحلیل دیپلماسی شهری و توسعه در فضای جریان‌ها با مطالعه شهر تهران. توسعه پایدار شهری، ۲(۲)، ۲۹–۴۴.

کشیری، ح.، شیرزاد، ح. ر.، کشیشیان سیرکی، گ.، و خداوردی، ح. (۱۴۰۳). حکمرانی چندسطحی؛ بستری برای توسعه دیپلماسی شهری. پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، ۳۵، ۱۱۰–۱۳۰.

Acuto, M. (2013). City leadership in global governance. Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations, 19(3), 481–498. https://doi.org/10.1163/19426720-01903008

Acuto, M., & Rayner, S. (2016). City networks: Breaking gridlocks or forging (new) lock-ins? International Affairs, 92(5), 1147–1166. https://doi.org/10.1111/1468-2346.12700

Börjeson, L., Höjer, M., Dreborg, K.-H., Ekvall, T., & Finnveden, G. (2006). Scenario types and techniques: Towards a user's guide. Futures, 38(7), 723–739. https://doi.org/10.1016/j.futures.2005.12.002

Chen, W., Boni, F., & Zhang, Y. (2026). City diplomacy as a strategic partnership: Insights from Manchester and Wuhan. Journal of International Relations and Development, 29, Article 1. https://doi.org/10.1057/s41268-025-00365-6

Clarke, N. (2011). Globalising care? Town twinning in Britain since 1945. Geoforum, 42(1), 115–125. https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2010.10.006

Desille, A., & Lacroix, T. (2025). City diplomacy of ordinary cities: Harnessing migrant inclusion policies for international engagement in Amadora, Portugal. Governance, 38(1), e12864. https://doi.org/10.1111/gove.12864

Ersavaş Kavanoz, S., Erdem, N., & Sağlam Yıldız, H. (2024). Content analysis of city diplomacy activities. Societal Impacts, 3, 100061. https://doi.org/10.1016/j.socimp.2024.100061

He, B., Tang, M., & Wei, A. (2025). The impact of city diplomacy on foreign direct investment: Evidence from international sister city diplomacy agreements. International Review of Economics & Finance, 99, 104076. https://doi.org/10.1016/j.iref.2025.104076

Matiaszczyk, N. (2025). City diplomacy as a mechanism of multi-level solidarity and support for Ukraine: A study of the changes following the 2022 Russian invasion. Journal of Eurasian Studies, 16(1), 108–122. https://doi.org/10.1177/18793665241254835

Nijman, J. E. (2016). Renaissance of the city as global actor: The role of foreign policy and international law practices in the construction of cities as global actors. In G. Hellmann, A. Fahrmeir, & M. Vec (Eds.), The transformation of foreign policy: Drawing and managing boundaries from antiquity to the present (pp. 209–241). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198783862.003.0010

Zelinsky, W. (1991). The twinning of the world: Sister cities in geographic and historical perspective. Annals of the Association of American Geographers, 81(1), 1–31. https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1991.tb01676.x

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-22]